Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

NYT FRA HISTORIEN

28. årgang, 4. hæfte 1. juni 1978

JYSK SELSKAB FOR HISTORIE

NYT FRA HISTORIEN

udkommer med et hæfte på 32 sider hvert kvartal (1. marts, 1. juni, 1. september og 1. december).

Årsabonnement koster 59,00 danske kroner (portofrit tilsendt) og kan tegnes hos Jysk Selskab for Historie, Vester Allé 12, 8000 Århus C. Medlemmer af Selskabet (kontingent 86 kr.) modtager foruden Nyt fra Historien også tidsskriftet Historie (ca. 300 sider).

Redaktion: overarkivar, dr. phil. VAGN DYBDAHL,
universitetslektor, cand mag. NIKOLAJ PETERSEN,
rektor, mag. art. ERIK RESKE-NIELSEN,
professor, dr. phil. RUDI THOMSEN

Bidrag til dette hæfte er yderligere leveret af seniorstipendiat, cand. mag. NIELS AMSTRUP (N.A.), universitetsadjunkt, cand. mag. ANDERS BØGH (A.B.), universitetslektor, cand. mag. ERIK CHRISTIANSEN (E.C.), cand. mag. JØRGEN PEDER CLAUSAGER (J.P.C.), universitetslektor, cand. mag. AKSEL DAMSGAARD-MADSEN A.D.-M.), universitetslektor JEROME DAVIS, Ph.D. (J.D.), kandidatstipendiat, mag. art. LARS DYBDAHL (L.D.), universitetslektor, cand. scient. pol. IB FAURBY (I.F.), kandidatstipendiat, cand. mag. TERKEL HANSEN (T.H.), universitetslektor, cand. mag. P. C. WILLEMOES JØRGENSEN (W.J.), universitetslektor, fil. dr. MICHAEL LINTON (M.L.), universitetslektor, cand. mag. NIELS LUND (N.L.), cand. phil. DORITH MADSEN (D.M.), universitetslektor, cand. mag. JOHAN P. NOACK (J.P.N.), og professor, dr. phil. ERIK ULSIG (E.U.).

Editorial office

Redaktionens adresse Erhvervsarkivet, Vester Allé 12, 8000 Århus C, Danmark

ALMINDELIG HISTORIE

Nationalmuseets Arbejdsmark 1977. (Nationalmuseets Forlag, 1977). 200 s., 87 kr.

Med denne årgang, som fortsat redigeres af Henning Dehn-Nielsen fra Nationalmuseets oplysningsafdeling, fejrer Arbejdsmarken sit 50-årsjubilæum. I denne sammenhæng er det ikke mindst bemærkelsesværdigt, at vor store numismatiker, dr. Georg Galster, som var blandt pioner-skribenterne i 1928-årgangen (artiklen »De fredløses Falskmøntnerværksted paa Hjelm«), også har ydet et bidrag denne gang, nemlig artiklen »Treenighedssymbol på mønt«.

I øvrigt afspejler årgangens i alt 16 artikler (hvortil kommer de obligate »glimt fra arbejdsmarken«) som sædvanligt den rigtfacetterede forskning, der drives i museets forskellige afdelinger inden for arkæologi, kunsthistorie, etnografi, folkekultur, historie, museumsteknik m.m. – alt ledsaget af den vanlige overdådighed af teknisk fremragende illustrationer, hvoraf talrige i en fornem farveteknik.

Som en særlig værdifuld jubilæumshilsen til Arbejdsmarkens trofaste læserskare afsluttes denne årgang af et forfatter- og titelindeks til samtlige de første 50 bind.

ROGER R. BILBOUL & FRANCIS L. KENT: *Retrospective Index to Theses of Great Britain and Ireland 1716-1950.* Volume 1. Social Sciences and Humanities. (ABC-Clio, 1975). 393 s.

Bortset fra enkelte undtagelser er det de utrykte disputatser, der er bogens emne; dette vil sige fra slutningen af 19. århundrede og i tal ca. 13.000. Bibliografien er ordnet i to halvdele, den ene efter titel/emne, den anden efter forfattere. Titel/emne-afsnittet er en blanding af systematisk ordning og titelindeks med talrige krydshenvisninger; i det hele synes det at give rimelige indgangsmuligheder. Som helhed må det nok konstateres, at nordiske forskere kun i beskedent omfang vil rådspørge bibliografien. I betragtning af de meget spredte emner kan det i øvrigt give anledning til undren, at der er så få, der berører de nordiske lande.

STANLEY PARGELLIS & DUDLEY JULIUS MEDLEY (ed.): *Bibliography of British History, the eighteenth Century 1714-1789* (genoptrykt af Hassocks, Harvester Press, 1977; oprindelig udg. Clarendon Press, 1951). XXVI+642 s., 12.50 £.

LUCY M. BROWN & IAN R. CHRISTIE (ed.): *Bibliography of British History 1789-1851.* (Clarendon Press, 1977). XXXI+759 s., 20.00 £.

H. J. HANHAM (ed.): *Bibliography of British History 1851-1914.* (Clarendon Press, 1976). XXVII+1606 s., 35.00 £.

GEORGE WATSON, I. R. WILLISON & J. D. PICKLES (ed.): *The New Cambridge Bibliography of English Literature.* Vol. 1. 600-1660 (1974). XXXII s. + 2491 sp., 25.00 £. – Vol. 2. 1660-1800 (1971). XXII s. + 2092 sp., 18.00 £. – Vol. 3. 1800-1900 (1969). XXIV s. + 1956 sp., 10.00 £. – Vol. 4. 1900-1950 (1972). XIX s. + 1414 sp., 15.00 £ – Vol. 5. Index (1977). XIV s. + 542 sp., 10.00 £. (Cambridge University Press).

I 1909 indgik the American Historical Association og the Royal Historical Society en aftale om i fællesskab at udarbejde en flerbinds retrospektiv bibliografi over britisk historie. Krige og kriser lagde hindringer i vejen for det ambitiøse projekt, så der i mellemkrigsårene kun udkom to bind, der tilsammen dækkede perioden 1485-1714. I 1951 kom bindet om perioden 1714-1789; der er kommet nye udgaver af de to først udkomne bind, og i løbet af trienniet 1975-77 er værket blevet afsluttet med bindet om perioden indtil 1485 (se NFH XXVI 231) og to bind, omfattende tidsrummet 1789-1914. Samtidig er Pargellis' og Medleys bind om det 18. århundrede, der er udsolgt i den oprindelige udgave fra 1951 (se NFH II 178), udkom-

met i et – desværre uændret – genoptryk. Oxford University Press bebuder imidlertid et supplement til dette bind inden for de næste 3-4 år.

De to bind om perioderne 1789-1851 og 1851-1914 er derimod helt nye. Til Hanhams bind om 1851-1914 er systematisk gennemgået litteratur, udkommet til og med 1970; men en del titler fra årene 1971-73 er også fortegnet. Brown & Christie anfører ikke, hvornår redaktionen af deres bind er afsluttet, men det indeholder bøger, der er kommet så sent som i 1975 (nr. 440A).

Bindet om 1789-1851 indeholder 4.782 numre, og bindet om 1851-1914 10.829 numre. Den store forskel afspejler nok især den store vækst i litteraturen i 19. århundredes 2. halvdel, idet begge bibliografierne i høj grad præges af litteratur, der udkom i den behandlede periode, og som må siges at have kildestoffets karakter. I øvrigt indeholder begge bind betydeligt flere titler, end numrene antyder, idet en mængde hovednumre efterfølges af noter, der dels kan indeholde kortfattede oplysninger om og/eller en bedømmelse af værket, dels hyppigt anfører supplerende litteratur om emnet.

Begge bind er systematisk inddelt, idet de indledes med afsnit om bibliografier og hjælpemidler, hvorefter den politiske historie behandles; derefter følger afsnit om rets-, kirke-, militær-, økonomisk, social, kulturel og lokal historie. Begge bind afsluttes med afsnit om henholdsvis Wales, Skotland samt Irland og (i bindet 1789-1851) kolonierne – i bindet 1851-1914 er disse behandlet i afsnittet om udenrigspolitikken. Overordentlig fyldige og velspecificerede indholdsfortegnelser for begge bind gør det let at gå ind i systematikken; desuden findes indices på henholdsvis 156 og 367 sider, der overvejende registrerer forfattere og anonymtitler, men som også bringer et mindre antal emneopslagsord til supplering af indholdsfortegnelserne. Det er værd at bemærke, at indices også fortegner den litteratur, der er omtalt i noterne.

De to bibliografibind dækker tilsammen det tidsrum, hvor Storbritannien politisk, militært og merkantilt var den førende stormagt og derfor kom i stedse nærmere kontakt med omverdenen, samtidig med at den industrielle revolution omkalfatrede moderlandet og tilvejebragte grundlaget for opbygningen af imperiet og den politiske magtposition i det hele taget. Derfor har de to foreliggende bind måske i endnu højere grad end seriens tidligere bind bud til historikere uden for Storbritannien; men man må i det hele taget lykønske de engelske og amerikanske historiske foreninger til, at det er lykkedes at afslutte arbejdet med dette monumentale standardværk, hvortil planen blev undfanget for 70 år siden, samtidig med at man må håbe, at det vil blive holdt à jour og også gerne fortsat udover 1914.

Den skønlitterære pendant til Oxford-universitetsforlagets historiske bibliografi er The New Cambridge Bibliography of English Literature (NCBEL for nemheds skyld), der dækker litteraturen fra år 600 til 1950. Det er rimeligt at omtale den her, fordi den udover selve skønlitteraturen rummer et bredt udvalg af litteraturkritik og litteraturhistorie samt en del åndshistorie i almindelighed og derved supplerer den egentlige historiske bibliografi; faktisk har de nyeste bind af den historiske bibliografi gået noget lettere hen over litteratur- og åndshistorien, fordi den er så fyldigt fortegnet i NCBEL, der på alle måder er en værdig modpart til Bibliography of British History, også hvad det rent udvendige apparat, registre etc., angår.

J.P.C.

Writings on British History. DONALD JAMES MUNRO (ed.): *1946-1948*. (1973). XVI+622 s., 12.00 £. – DONALD JAMES MUNRO (ed.): *1949-1951*. (1975). XIX+365 s., 12.00 £. – JOHN MERRIMAN SIMS (ed.): *1952-1954*. (1975). XX+346 s., 14.00 £. – JOHN MERRIMAN SIMS & PHYLLIS MAY JACOBS (ed.): *1955-1957* (1977). XX+362 s. – HEATHER J. CREATON (ed.): *1958-1959*. (1977). XXL+229 s., 14.00 £.

(Alle: University of London, Institute of Historical Research).

Mens arbejdet med den danske historiske årsbibliografis fortsættelse tilsyneladende er gået i stå, og vi fortfarende trækkes med det bibliografiske tomrum 1948-1966, er briterne ved at få ført deres løbende historiske bibliografi à jour med beundringsværdig regelmæssighed i udgivelserne. 1973-77 er der kommet fem bind, tilsammen dækkende den udkomne historiske litteratur i perioden 1946-1959. Alle bindene lader »britisk historie« begynde ved år 450 e.Kr.; men mens bindet om udgiverperioden 1946-48 lader historien slutte i 1914, er den i de fire senere bind ført op til 1939; alle bindene bringer dog i tillæg et stærkt begrænset udvalg af litteratur om britisk historie efter 1914 henholdsvis 1939. Bibliografierne fortegner naturligvis både selvstændige bøger og artikler i tidsskrifter; men mens bindet om perioden 1946-48 bygger på redaktørens selvsyn af samtlige bøger, er litteraturen i de fire senere bind registreret på basis af andre bibliografier, især The British National Bibliography. Tilsvarende er i bindet for 1946-48 systematisk gennemgået ca. 2.000 tidsskrifter, mens dette antal i de senere bind er skåret ned til 600 – fra 1955 endog til 550. Denne indskrænkning i registreringsgrundlaget kan også aflæses på antallet af titler i de fem bind, der er 10.284, 6.220, 6.313, 6.296 og 4.035 (hvor det dog må erindres, at det sidste bind kun dækker to udgivelsesår).

I sammenligning med de tidligere bind af Writings on British History lider disse nye bind også af den mangel, at de ikke bringer anmeldelser af bøger. Det må stærkt beklages, at man ikke længere har en systematisk registrering af i det mindste de længere recensioner af den historievidenskabelige litteratur; men dette, såvel som de andre omtalte indskrænkninger er formentlig den pris, bibliograferne må betale for overhovedet at holde trit med den stadigt voksende flom af udgivelser.

Man kan også beklage, at man har valgt at stykke perioden ud i bidder på 3 eller 2 år, i stedet for, som tilfældet var med perioden 1901-33 (se NFH XXI 71) at dække en længere udgivelsesperiode i eet system – hvilket kunne have sparet mange opslag ved litteratursøgningen.

Disse mangler ufortalt er de nye bind af »Writings« dog uundværlige heuristiske hjælpemidler for den, der beskæftiger sig med britisk historie, og man må håbe, at London-Universitetets historiske forskningsinstitut, der har overtaget udgivelsen fra the Royal Historical Society, må få held til at føre serien helt up to date – og holde den dér, i lighed med den franske »Bibliographie annuelle« og den tyske »Jahresberichte für deutsche Geschichte«.

J.P.C.

FRANK FREIDEL & RICHARD K. SHOWMAN (ed.): *Harvard Guide to American History*. Revised Edition, vol. I-II. (The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Mass./London, 1974). XXX+1290 s., 45.00 $.

Denne retrospektive standardbibliografi til USA's historie har aner tilbage til 1896 og udkom i nye udgaver i 1912 og 1954. Nu ligger der atter en ny Harvard Guide på historikerens bord, som vil blive værket, man i de næste par decennier tyr til for at finde litteratur til USA's historie.

I forhold til 1954-udgaven er den nye udgave vokset med 100 pct., idet den nu består af to bind, hver især af samme tykkelse som 1954-udgaven. Antallet af titler (der ikke er nummererede) er dog ikke vokset tilsvarende, idet man er gået over til en større og mere læsevenlig sats – en afgjort gevinst i forhold til 1954-udgaven, der nærmest skulle læses med lup. Forlaget anfører imidlertid, at omkring 1/3 af titlerne er nye.

Guiden fortegner bøger og artikler, der er udkommet indtil 30. juni 1970; enkelte nyere publikationer er dog kommet med. Geografisk dækkes det nuværende USA's område, og det dækkes kronologisk tilbage til europæernes ankomst – d.v.s. at man f.eks. kan

finde litteratur om Louisiana i den franske tid, Californien i den spanske og Alaska i den russiske – men *ikke* litteratur om det præcolumbianske Amerika.

Værket er inddelt i 9 hovedafsnit, hvoraf de fire afsnit i bind 1 tager sig af »forskningens metoder og materialer« (herunder bibliografi og hjælpevidenskaber), »biografier og personlige optegnelser«, »samlede fremstillinger af USA's historie samt lokalhistorie« og »specielle historiske emner« (f.eks. administrationshistorie, økonomisk og social historie, kirkehistorie, immigration, demografi, ånds- og kulturhistorie m.v.). Afsnittene 5-9, der optager bind 2, indeholder den politiske historie og tidshistorien i øvrigt, inddelt i 5 kronologiske afsnit (indtil 1789, 1789-1860, 1860-1877, 1877-1900 og 1900-1970).

Den fortegnede litteratur er ikke kommenteret eller annoteret, hvad der i nogle tilfælde kan føles som en mangel, selv om man til en vis grad kan forlade sig på Harvard-historikernes judicium med hensyn til den udvalgte litteraturs lødighed, repræsentativitet og alsidighed.

Som sig hør og bør, er den håndbogsmæssige side af værket i orden, med fyldig indholdsfortegnelse foran i hvert bind og to indices, fælles for begge bind: et navneindex (der er et forfatterindex) og et emneindeks (der foruden »emner« også indeholder person- og stednavne). Desuden er et omfattende krydshenvisningssystem indbygget i bibliografien.

J.P.C.

OLDTIDEN

ARKÆOLOGI

FRANK HOLE & ROBERT F. HEIZER: *Prehistoric Archaeology*. A brief introduction. (Holt, Rinehart and Winston, 1977). 477 s., 9.75 £

Hole og Heizer, som er professorer i forhistorisk arkæologi ved henholdsvis Rice University og University of California (Berkeley), udsendte i 1965 en omfattende håndbog for fagstuderende, »An Introduction to Prehistoric Archaeology«, som i 1969 og 1973 så dagens lys i ajourførte nyudgaver. Nu har de sat sig for i det foreliggende nye værk at fremlægge deres talrige nyttige oplysninger i en kondenseret form. Til trods for den beskedne undertitel, »a brief introduction«, er det en ret så udførlig og særdeles alsidig redegørelse for, hvad den forhistoriske arkæologi er for noget, og hvorledes den udøves i praksis. Indledningsvis præsenteres videnskabsgrenen, ligesom der fortælles om dens udvikling på de forskellige felter og om dens grundbegreber. Derpå følger der udførlige afsnit om kildematerialets karakter, udgravningsteknik og datering, og endelig afsluttes selve tekstafsnittet med en række spændende kapitler om rekonstruktions- og interpretationsprocessen, som betegner kulminationen af arkæologens arbejde. Alt fremlægges på en særdeles pædagogisk måde, med talrige konkrete oplysende eksempler og diverse instruktive illustrationer, og for den læser, der ønsker at udbygge sin viden yderligere, indeholder bogens slutafsnit foruden navne- og sagregistre to udførlige bibliografier: først en ræsonnerende litteraturfortegnelse til bogens enkelte kapitler og derpå en almen bibliografi på 50 tættrykte sider, som dog ikke er af samme pædagogiske standard som bogen i øvrigt, idet forfatterne i stedet for at opstille de over tusinde titler i saggrupper har nøjedes med en alfabetisk rækkefølge efter forfatternavne.

JEAN-CLAUDE GRENIER: *Anubis alexandrin et romain*. (Etudes Préliminaires aux Religions Orientales dans l'Empire Romain, 57; Brill, Leiden, 1977). 255 s. + 44 pl., 160 gld.

I den lange og støt fremadskridende række af

monografier om de orientalske religioner i Romerriget er nu også udkommet en behandling af den ægyptiske gud Anubis, guden med hundehovedet, som fra hellenistisk tid udbredtes også i den græsk-romerske verden og her sammenstilledes med den græske gud Hermes. Bogens tyngdepunkt ligger naturligvis i hellenistisk og romersk tid, mens den gammelægyptiske Anubis kun omtales kort. Hovedstammen i bogen er en minutiøs kommenteret fortegnelse over samtlige bevarede kilder, såvel egentlige litterære beretninger (f.ex. Diodor og Plutarch) som indskrifts- og billedmaterialet, og de vigtigste litterære kildeuddrag og indskrifter er aftrykt på græsk/latin med vedføjet fransk oversættelse. Hertil kommer fyldig indledning og konklusion og omfattende registre samt 44 sort-hvide plancher og 2 kort over det epigrafiske og det ikonografiske materiales udbredelse. Bogen er mest for specialister, især religionshistorikere; men emnet har også videre interesse som et eksempel på den religiøse synkretisme i Romerriget, og den er skrevet, så den kan forstås også uden for specialisters kreds.

A.D.-M.

ANTIKKEN

HERMANN STRASBURGER: *Zum antiken Gesellschaftsideal.* (Abh. der Heidelberger Akademie der Wissenschaften, phil.hist. Klasse Jg. 1976, Abh. 4; Carl Winter Universitätsverlag, Heidelberg, 1976). 123 s., 52 DM.

Under titlen gemmer sig et studium af nogle sociale og etiske normer, som forf. under ét betegner som det »patriarkalske« livsmønster, et udtryk, der nærmere defineres og begrundes i indledningen. Hovedvægten ligger dels på Odysseen dels på slaveriet i klassisk tid.

I forordet vedgår forf. selv, at den ujævne fremstilling næppe vil tilfredsstille fagmanden. Det gør den heller ikke. Der er nogle enkelte interessante betragtninger, således over det romerske klientvæsen versus det græske samfund (pp. 110-118); men som helhed er bogen en skuffende behandling af en række enkeltmomenter, der ofte er behandlet bedre andetsteds, bl.a. i den litteratur, som der ikke henvises til. Den er ikke sin pris værd.

E.C.

MARTIN JESSOP PRICE and BLUMA L. TRELL: *Coins and Their Cities.* Architecture on the ancient coins of Greece, Rome, and Palestine. (V.C. Vecchi and Sons, London, 1977). 298 s.

Gennem den klassiske arkæologi har vi stiftet bekendtskab med en lang række bygningsværker fra den antikke verden; men i langt de fleste tilfælde er der bare tale om fundamenter eller i hvert fald hårdt medtagne ruiner. Ønsker vi at få et indtryk af den antikke arkitekturs værker i al deres glans, må vi ty til en anden videnskabsgren, nemlig numismatikken, idet oldtidsmønterne i vid udstrækning viser sig at bære fremstillinger af monumentalbygninger i de byer, der prægede dem.

I det foreliggende værk har dr. Martin Price fra British Museums møntsamling og professor Bluma Trell fra New York University ydet en pionerindsats ved at gennemgå de antikke græske, romerske og jødiske mønter og i et katalog (s. 243-87) systematisk registrere alle forekommende arkitekturafbildninger fra de møntudstedende byer. Af de pågældende – henved 900 – bygningsværker bringes der i bogen, foruden andet illustrationsmateriale, ca. 500 forstørrede sort-hvidfotos (af hvilke mange gentages på 16 farveplancher), koncentrerede om 23 lokaliteter, deriblandt Rom, Athen, Jerusalem og Alexandria, og for de ikke-afbildede møntfremstillingers vedkommende henvises der i kataloget til afbildninger i andre værker. Om særlig vigtige bygningsværker i de 23 byer (f.eks. Roms Colosseum og Jerusalems tempel) gives der nærmere oplysninger under hver enkelt by, og i en særdeles instruktiv indledning gøres der rede for, hvad mønterne fortæller om den antikke arkitektur i almindelighed og

de enkelte bygningstyper i særdeleshed – med tilhørende illustrationer, også fra lokaliteter uden for de udvalgte 23 byer. Forud for kataloget en udførlig, systematisk-geografisk arrangeret bibliografi og sluttelig et minutiøst sagregister, som henviser til såvel tekst som billeder. Alt i alt en glimrende materialefremlæggelse af central interesse for enhver, der beskæftiger sig med antik bygningskunst.

HELLAS

M. M. AUSTIN and P. VIDAL-NAQUET: *Economic and Social History of Ancient Greece.* An Introduction. Translated and revised by M.M. Austin. (Batsford, 1977. 416 s.

Austins og Vidal-Naquets fælles bog fra 1972: »Economies et sociétés en Grèce ancienne« har desværre ikke vundet den udbredelse her i landet, den fortjener. En hindring herfor skulle nu være overvundet ved denne udgivelse af bogen på engelsk. Der er enkelte rettelser og tilføjelser, således nogle flere indskrifter; men ellers er opbygning og indhold som i den oprindelige udgave på fransk.

En 150 sider lang indledning, forsynet med noter, opridser klart nogle centrale problemstillinger vedrørende sociale og økonomiske forhold i det antikke Hellas fra den homeriske verden til 300-tallet f.v.t. Behandlingen er dels kronologisk, dels tematisk, og specielt glæder man sig endnu engang over den kyndige gennemgang pp. 18-26 af slaveriets betydning og placering. Anden halvdel af bogen er et udvalg af kilder, der fortrinsvis belyser grækernes opfattelse af disse forhold, og som, forsynet med nødvendige kommentarer, er gengivet i fortræffelige engelske oversættelser.

Bogen henvender sig primært til universitetsstuderende, som den varmt kan anbefales. Men også den mere kyndige i græske samfundsforhold vil snart erkende, at man ikke kan udtale sig kvalificeret herom uden at have læst denne bog.

E.C.

Keos. Results of Excavations Conducted by the University of Cincinnati under the Auspices of the American School of Classical Studies at Athens. I. JOHN E. COLEMAN: *Kephala.* A Late Neolithic Settlement and Cemetery. (Amc. School of Class. Stud., Princeton, N.J., 1977). 173 s. + 96 pl., 35 $.

Siden 1960 har amerikanerne foruden deres andre imponerende udgravningsforetagender i Grækenland, på Athens Agora og på Isthmia-området ved Korinth gennemført betydningsfulde udgravninger på den lille ø Keos øst for Attikas sydspids. Lederen af dette foretagende har lige fra starten været den kendte arkæologi-professor fra Cincinnatis universitet, John L. Casley. Han har i første række koncentreret sig om en spændende bronzealderboplads ved Ayia Irmi i øens nordområde; men i tilgift er der også lige fra begyndelsen gennemført arkæologiske undersøgelser ved det lille forbjerg Kefala ved Keos' nordvestkyst, hvor det er lykkedes at frilægge den første kendte neolitiske boplads på Kykladerne med tilhørende gravplads.

Keos-udgravningernes resultater er blevet præliminært præsenteret for fagfællerne i forskellige udgravningsberetninger i »Hesperia«, og nu ser også første bind af en stort anlagt publikationsserie, »Kefala«, dagens lys. Dette bind er forfattet af dr. John E. Coleman, der siden 1964 har ledet udgravningerne ved Kefala, og han indskrænker sig ikke til i sin omfattende tekst med tilknyttede glimrende plancheafsnit at gøre nøje rede for udformningen af såvel bopladsens huse som de enkelte grave med de forskellige tilhørende fundgenstande, der klart peger hen mod en hundredårig periode i den senneolitiske tidsalder – ifølge den nyeste kronologi engang i begyndelsen af det 4. århundrede – men han sætter også sine udgravningsresultater i en større kulturhistorisk sammenhæng gennem indtrængende sammenligninger med fundmateriale fra det øvrige ægæiske område, hvorved hans bog får mere almen interesse. Alt i alt en forbilledlig publikation, som lover godt

for den nye serie.

Demosthenes Rede für Ktesifon über den Kranz. Erläutert und mit einer Einleitung versehen von HERMANN WANKEL. 1-2. (Wissenschaftliche Kommentare zu griechischen und lateinischen Schriftstellern; Carl Winther, Heidelberg, 1976). 1376 s., 285 DM.

Blandt de mange attiske retstaler, som udgør en så vigtig kildegruppe til belysning af det 4. århundredes græske historie, indtager Aischines' anklagetale mod Ktesifon i 330 for efter Chaironeia at have fået gennemført en rådsbeslutning om at hædre Demosthenes med en guldkrans for hans patriotiske indsats og i endnu højere grad Demosthenes' forsvar for Ktesifon og dermed indirekte for sin egen politiske indsats i den såkaldte kranstale en fremskudt plads.

Til den sidstnævnte tale med dens væld af oplysninger om specielt athensk udenrigspolitik i Filip af Makedoniens tidsalder med særlig vægt på den rolle, Demosthenes spillede deri, har den tyske klassiske filolog dr. Wankel nu leveret en længe savnet tidssvarende kommentar af et kæmpemæssigt omfang, med hvilken han 1974-75 habiliterede sig ved Berlins frie universitet. Denne kommentars første 100 sider optages af en indledning, hvori forf. med stor grundighed orienterer om kransprocessens forløb, stiller Aischines' tale over for Demosthenes' og gør rede for kranstalens overleveringshistorie samt de hidtidige udgaver og kommentarer for sluttelig at opregne og begrunde en række nylæsninger af Demosthenes' tekst. Derefter kommer hovedsagen: en 1250 sider lang minutiøs gennemgang af talens ikke mindre end 324 paragraffer – en gennemgang, som ikke i lighed med de tidligere kommentarer er koncentreret om det filologiske, men også i videste forstand tilsigter en grundig belysning af det historiske indhold – og endelig som afslutning en tidstavle og et sagregister. Kort sagt et imponerende værk, som vil blive et uomgængeligt nødvendigt arbejdsinstrument for enhver, som fremover vil beskæftige sig videnskabeligt med den historisk centrale kilde.

ROM

STANLEY F. BONNER: *Education in Ancient Rome*. From the elder Cato to the younger Pliny. (Methuen, 1977). 303 s., 5.90 £ (paperback).

Denne bog, hvis forfatter er latin-docent ved Liverpools universitet, er en særdeles grundig og veldisponeret introduktion i det romerske opdragelses- og uddannelsessystem fra det 3. århundrede f.v.t. til det 2. århundrede e.v.t. Den falder i tre dele: først en historisk oversigt, hvor vi følger systemets udvikling fra den oprindelige opdragelse i familiens kreds over den hellenistiske tidsalders græske huslærere frem til det efterhånden meget differentierede skolesystem; derpå en analyse af de ydre rammer for systemets organisation: lokaleforhold, undervisningsmateriale, disciplin, aflønning af lærerne, herunder indsats fra kommune og stat; endelig en ret indgående gennemgang af skoleuddannelsens indhold: fra den rent elementære oplæring i læsning, skrivning og regning over grammatik- og litteraturstudier frem til retorikken og den dertil knyttede specialuddannelse for dem, der stilede mod det højeste praktiske mål for de uddannelsessøgende: at blive sagfører.

Fremstillingen, som hele vejen igennem på forbilledlig vis betragter uddannelsessystemet på baggrund af de rådende politiske og sociale forhold, bygger på en dybdepløjning af den antikke overlevering, til hvilken der henvises i et omfattende noteapparat, som også i mindre omfang refererer til den nyere speciallitteratur. Denne er i øvrigt systematisk opstillet i en ret udførlig bibliografi, og endelig bidrager et omfattende afsluttende navne- og sagregister til at gøre det nyttige kulturhistoriske værk til en letanvendelig håndbog.

HERMANN BENGTSON: *Marcus Antonius*. Triumvir und Herrscher des Orients. (C. H.

Beck, 1977). 327 s. + 11 pl., 29.85 DM.
Som den tabende part i et stort verdenshistorisk spil har Antonius haft en dårlig presse – også ud over de 14 philippiske taler, i hvilke han blev hudflettet af sin indædte modstander Cicero – og derfor har det i den nyere historieskrivning været vanligt at skildre ham som en lidet flatterende person, både som menneske og som politiker betragtet. Som reaktion herpå søgte Syme i sin »Roman Revolution« at gennemføre en Ehrenrettung af ham på Octavians bekostning. Herved faldt han dog i vid udstrækning i den modsatte grøft, og derfor er det glædeligt, at den fremragende tyske oldtidshistoriker Hermann Bengtson – hvis studiefelt for det meste har ligget inden for den græske kulturkreds, men som dog også har ydet en betydelig indsats gennem sit solide oversigtsværk »Römische Geschichte« – nu har leveret en grundig og samtidig særdeles letlæst Antonius-biografi skrevet sine ira et studio. På grundlag af en indgående behandling af de forskellige bevarede kildevidnesbyrd og under hensyntagen til væsentlige nyere forskningsbidrag følger og vurderer Bengtson sin »helt« fra vugge til grav, og resultatet bliver et prisværdigt velafbalanceret billede af Antonius, som både blotlægger de såvel positive som negative sider ved hans karakter og gør det klart, at han trods sin slutfiasko hører til historiens store politikere – dog ikke så stor som Octavian.

Som følge af den systematiske inddragelse af specielt kilderne i fremstillingen virker det ikke som nogen afgørende mangel ved bogen, at dens noteapparat indskrænker sig til 5 sider. Af værdi er et appendix på 7 sider, hvori der redegøres for kilderne om Antonius' liv.

JEAN-BAPTISTE GIARD: *Catalogue des monnaies de l'Empire Romain. I. Auguste.* (Bibliothèque Nationale, Paris, 1976). 258 s. + LXX pl.

Søger man nærmere oplysninger om det gamle Roms mønter, har det naturlige hjælpemiddel hidtil været den række udførlige kataloger, der er udsendt af British Museum (BMC): Gruebers for republikkens og Mattinglys og efterfølgeres for kejsertidens vedkommende. De forskningsresultater, disse kataloger bygger på, er imidlertid i talrige tilfælde forældede, og derfor må det hilses med glæde, at det andet førende møntkabinet i verden på de romerske mønters område, Cabinet des Médailles under Bibliothèque Nationale i Paris, nu har påbegyndt en katalogserie i stateligt kvartformat helliget dets romerske kejsertidsmønter, som fremlægges på basis af forskningen af i dag.

Det nu udkomne bind I, som er udarbejdet af kabinettets romermønt-specialist J. B. Giard, er præget af en meget stor grundighed, som lover godt for serien. De første 60 sider optages af en almen indledning, som gør nøje rede for den augustæiske møntprægnings forskellige aspekter af såvel historisk som teknisk art, og derefter følger selve kataloget over Parisersamlingens godt 1800 Augustusmønter, som ifølge moderne numismatisk praksis præsenteres møntsted for møntsted, med de enkelte emissioner i kronologisk følge. For hver enkelt mønt anføres i en fodnote ikke alene inventarnummeret i Cabinet des Médailles (herunder specifikation af de privatsamlinger, der i tidens løb er blevet indlemmet heri, først og fremmest d'Aillys kæmpesamling, som kom med i 1877), men også samme mønttypes forekomst i andre kataloger (først og fremmest BMC og Cohens gamle standardværk »Description historique des monnaies frappées sous l'Empire romain«). Endelig bringes der i bogens afsluttende plancheafsnit afbildninger af næsten alle mønter og i hvert fald alle mønttyper. Det er et ualmindelig nyttigt katalogværk, hvis værdi yderligere øges ved, at Giard ikke har nøjedes med at katalogisere de parisiske mønter, men også for fuldstændighedens skyld har indlemmet de – ganske vist ikke særlig talrige – Augustus-mønter, som mangler i Paris, men er repræsenterede i andre samlinger.

ADRIAN VAN HECK: *Breviarium urbis Romae antiquae*. (E. J. Brill/G. Bretschneider, 1977). 599 s., 40 gld.

Denne lille fikse bog vil være et nyttigt hjælpemiddel for den, der beskæftiger sig med det antikke Roms topografi – og vel at mærke mestrer latinen – idet det er en samling af de latinske – desværre ikke også græske – kilder (både berettende i prosa og poesi og indskrifter), som fortæller om oldtidsbyens udformning og monumentudsmykning fra kongetid til Konstantin den Stores tidsalder. Der er tale om en praktisk disposition på grundlag af de 14 augustæiske regioner, og de enkelte omtalte lokaliteter og monumenter (som hver har sit særlige indekstal) er angivet på den topografiske skitse, som indleder hvert region-afsnit. Der gives næsten ingen kommentarer til teksten; men der er talrige krydshenvisninger fra den ene kilde til den anden beslægtede, og endelig afsluttes bogen af et indeks over de behandlede lokaliteter og monumenter.

SV. AAGE BAY: *Kristen forkyndelse i gammelromersk kunst*. (Odense Universitetsforlag, 1977). 80 s., 70.80 kr.

I 1975 udsendte Sv. Aage Bay »Den første kristne kunst«, der var et oversigtsværk. Den foreliggende bog er en fortsættelse heraf, hvis formål er at skildre de enkelte motiver inden for den oldkristne, senromerske kunst, som er en folkelig gravkunst i perioden ca. 200-400 e.v.t., samt at gøre rede for deres budskab.

Ud fra sit store kendskab til materialet gør forfatteren instruktivt rede for en række centrale kristne billedmotivers oprindelse, udvikling og betydning. Det omfattende illustrationsmateriale er velvalgt og af tilstrækkelig fotografisk kvalitet og format til, at læseren kan følge tekstens argumentation, som er veldokumenteret og behagelig fri for overfortolkninger.

Efter et indledende kapital om jødisk billedkunst og symbolik, der bl.a. beskæftiger sig med billedforbudets følger for den kristne kunst, redegøres for arven og påvirkningen fra de hedenske religioner, da den kristne kunst stort set var henvist til at hente sine forbilleder i samtidens hedenske kunst, såvel hvad angår teknik og stil som motivvalg. Herefter gennemgås en række udvalgte motiver fra Det gamle Testamente, hvorfra langt den overvejende del af motiverne stammer, samt de relativt få nytestamentlige motiver i materialet. Som afslutning gives en kort historisk sammenfatning.

Bogen er en fortræffelig introduktion til emnet, og den fyldige litteraturliste skulle lette videre studium.

D. M.

MIDDELALDEREN

Lexikon des Mittelalters. Erster Band, erste Lieferung: Aachen-Agypten. (Artemis Verlag, 1977). 224 sp., 32 DM (subskriptionspris).

Artemis Verlag har med dette første hæfte søsat en middelalderlig pendant til det berømte oldtidsleksikon »Der kleine Pauly«. Der er tale om et gigantisk projekt: 60 hæfter à 112 sider inddelt i 6 bind, som planlægges udgivet med 4-5 hæfter om året.

Der er at dømme efter dette første hæfte tale om en guldgrube af ægte tysk grundighed. Et veritabelt utal af (fortrinsvis tyske) eksperter dækker tilsyneladende alle aspekter af middelalderens historie. Det er jo altid interessant at se, hvad man i sådanne værker tager med fra dansk historie, og i det foreliggende hæfte kan man finde artikler om Ålborg, Århus og Absalon, og desuden er skandinaviske aspekter af mere almene fænome-

ner medtaget; så derfor tilgiver man gerne, at Kong Abel, og til nød, at Ælnoth ikke er med.

De mere almene emner får en forholdsvis grundig behandling, »Abgaben« og »Adel« således henholdsvis 8 og 22¼ spalter, mens mere lokale fænomener som de ovennævnte danske får ca. ¾ spalte. Dette synes jo at være meget fornuftig disponeret; men man kan af dette første hæfte få det indtryk, at teologiske, juridiske og personalhistoriske emner får væsentlig mere plads end social- og landbrugshistoriske, og det kan man nok diskutere berettigelsen af i betragtning af den (næsten) altdominerende rolle, som landbrug og bønder spillede i middelalderen.

Imidlertid er der trøst at hente; for i forbindelse med alle artikler er der litteraturhenvisninger (således alene i forbindelse med artiklen »Adel« 4 spalter), og det er ikke den ringeste side af dette leksikon, at man let og hurtigt kan finde den nyeste og mest repræsentative litteratur om næsten alt, hvad hjertet kan begære.

Illustrationerne er indskrænkede til et minimum: instruktive stregtegninger af arkitekturdetaljer, redskaber o.lign. Man kan imidlertid let forestille sig, hvad en mere generøs illustrering ville have betydet for den i forvejen ret pebrede pris. Men for de middelalderhistorikere, som har råd til at betale prisen, foreligger der her et hjælpemiddel, som nok skal vise sig at blive uundværligt.

A. B.

LORENZO VALLA: *De falso credita et ementita Constantini Donatione*. Ed. Wolfram Setz. (Monumenta Germaniae Historica, Quellen zur Geistesgeschichte des Mittelalters, 10. Band; Hermann Böhlaus Nachf., 1976). 200 s., 25 Ostmark.

Den sensationelle afsløring af, at den såkaldte konstantinske donation, ifølge hvilken pave Silvester I skulle have fået store besiddelser og privilegier af Konstantin den Store, var et falsum fra 800-tallet, blev i 1440 fremlagt af den lærde filolog og humanist Lorenzo Valla. Han var på dette tidspunkt i tjeneste hos kong Alfonso af Aragonien og Sicilien, og skriftet var et led i dennes kamp mod paven – af den katolske kirke blev skriftet faktisk først anerkendt i løbet af 1800-tallet. Der kom imidlertid en række afskrifter, trykte udgaver og oversættelser. Her foreligger en ny udgave, som er forsynet med en udmærket indledning, en detaljeret redegørelse for håndskrifter og tryk samt en fortrinlig kommentar, også indeholdende referencer til Lorenzos kilder og øvrige skrifter, hvortil kommer en omfattende bibliografi. Lorenzo havde selv oversat Homer og Herodot til latin, og det er en fornøjelse at læse hans levende, stærkt engagerede tekst.

M. L.

GEORGES DUBY: *The Chivalrous Society*. (Edward Arnold, 1977). 246 s., 15 £.

Cynthia Postan, som tidligere har oversat Dubys agrarhistoriske hovedværk til engelsk under titlen Rural Economy and Country Life in the Medieval West, har her oversat en række af hans afhandlinger fra tidsskrifter, festskrifter, kongresberetninger m.v., som tilsammen giver et billede af væsentlige sider af det feudale samfund. Som indledning er sat tiltrædelsesforelæsningen ved Collège de France 1971: Middelaldersamfundet, hvori Duby stærkt fremhæver sit ønske om at skildre samfundet som en helhed, at skrive social historie i dette ords videste betydning. I sit korte, men nyttige forord peger han på, at allerede den ældste af de medtagne afhandlinger: Udviklingen af de retslige institutioner i Burgund i 10.-11. årh. (1946), under inspiration fra Marc Bloch står for samme opfattelse. Fra Dubys omfattende studier over samfundets materielle/økonomiske basis er blot medtaget en afhandling fra 1961 om de økonomiske relationer mellem gods og landsby i Provence. Herefter er resten af udvalget helliget hans senere studier over den feudale overklasse i det 10.-12. årh., dens sociale klassifikation, dens holdninger, selvforståelse og ideologi, med emner som adel og ridder-

skab, ungdom og adel, lægmænd og gudsfred, adel og slægt m.v.

Det er særdeles nyttigt, at de meget spredt publicerede afhandlinger fra dette centrale forfatterskab er blevet udgivet samlet og tilmed på engelsk – men prisen er unægtelig høj.

E. U.

TYSKLAND

LUTZ FENSKE: *Adelsopposition und kirchliche Reformbewegung im östlichen Sachsen.* Entstehung und Wirkung des sachsischen Widerstandes gegen das salische Königtum wärend des Investiturstreites. (Vandenhoeck & Ruprecht, 1977). 401 s., 85 DM.

Forfatteren, der er videnskabelig medarbejder ved Max-Planck-instituttet for historie i Göttingen, fremlægger med denne afhandling om adelsoppositionen mod kejserne Henrik IV og Henrik V et meget væsentligt bidrag til vor forståelse af hele det store problemkompleks, investiturstriden udgjorde. Gennem systematiske undersøgelser på lokalt plan af de forskellige fraktioner inden for aristokratiet klarlægges den lokale, politisk og økonomisk betingede og familiemæssige baggrund for de enkelte kirkelige og verdslige stormænds stillingtagen i den store strid, hvor gammel adelsopposition mod kongemagten gik sammen med de kirkereformistiske »gregorianske« grupper inden for aristokratiet. Særlig indgående undersøger forfatteren Halberstadt bispedømme og ærkebispedømmet i Magdeburg samt de reformistiske strømninger i de adelige klostre. Fenske er nået frem til mange vigtige nye forskningsresultater om adelens konstitutionelle krav i Østsachsen og indsætter disse i den internationale sammenhæng. Han advarer dog grundigt mod, at man slutter analogt for det øvrige Tyskland – udviklingen har været en helt anden i de sydvestlige dele af kejserriget. Undersøgelsen er gennemført med stort engagement, og det er en fornøjelse at læse afhandlingen. I et tillæg finder man en grundig bibliografi, stamtavler og eksempler på kirkelig godspolitik.

M. L.

DIETER DEMANDT: *Stadtherrschaft und Stadtfreiheit im Spannungsfeld von Geistlichkeit und Bürgerschaft in Mainz (11.-15. Jahrhundert).* (Geschichtliche Landeskunde, Band XV; Franz Steiner, 1977). 186 s., 28 DM.

En stor mængde kilder, mange endnu utrykte, giver indgående oplysninger om Mainz' ydre og indre forhold i middelalderen, og der findes allerede en lang række detailundersøgelser vedrørende byen i middelalderen. I denne studie har forfatteren analyseret forholdet mellem gejstligheden og borgerskabet, som er en afgørende faktor i byens økonomiske og sociale udvikling i den begivenhedsrige periode fra investiturstriden til koncilietiden. Undersøgelsen er inddelt i to afdelinger, udviklingen før og efter 1244, i hvilket år byen fik en valgkapitulation og et stort privilegiebrev. De tre hovedkapitler indeholder indgående analyser af forholdet mellem biskopsrådet og byrådet, valgkapitulationen og byens privilegier, herunder striden med biskoppen i tiden 1328-1337, og til sidst kampen om standsprivilegierne mellem gejstligheden og borgerskabet. I den lange konflikt gik domkapitlet til sidst af med sejren og sørgede for, at gejstligheden generelt opnåede så væsentlige fordele, at byen fik store vanskeligheder med at sanere sin økonomi gennem en beskatning af de kirkelige institutioner og deres medarbejdere, som udgjorde en stor økonomisk belastning for byen. Forfatteren ser hele tiden udviklingen ud fra et rigshistorisk synspunkt, og han yder med denne udmærkede undersøgelse et meget vigtigt bidrag til vor viden om Mainz' historie i middelalderen.

M. L.

MARGARETE KUHN (ed.): *Constitutiones et acta publica imperatorum et regum.* IX. Dokumente zur Geschichte des deutschen

Reiches und seiner Verfassung, 1349. (Monumenta Germaniae Historica, Legum sectio IV; Hermann Böhlau, 1977). 115 s. (s. 371-486), 40 DM.

Kilderne til den tyske kejsers administration og andre akter med tilknytning til kejserens forhold til sine undersåtter fra den sidste halvdel af år 1349 (juli-december) bliver her udgivet af Margarete Kühn med samme akkuratesse og grundighed som tidligere. En række privilegiebreve, forbundstraktater og landefredslignende overenskomster samt breve vedrørende kirkelige forhold belyser den kejserlige forvaltning i alle dens aspekter. Selv om der naturligvis ligger et stort arbejde bag trykning og redigering af dette hefte, forekommer prisen dog at ligge lidt i overkanten for de godt 100 sider, i hvert fald for et dansk publikum.

M. L.

STORBRITANNIEN

Anglo-Saxon England 6. Ed. by PETER CLEMOES. (Cambridge University Press, 1977). 316 s., 12.50 £.

»Her mon mæg giet gesion hiora swæth«: her kan mennesket nu se sine spor, er dette tidsskrifts motto, og som sædvanlig er det en mangeartet samling spor, der vises os, om end historien er trængt lidt tilbage i forhold til tidligere bind. Indholdet af det foreliggende bind er overvejende litteratur- og kunsthistorisk; men det rummer også en undersøgelse af latinske låneord i oldengelske stednavne ved Margaret Gelling, der helst vil forklare dem som resultatet af de første angelsaksiske indvandreres direkte kontakt med romerne før deres tilbagetrækning fra Britannien; endvidere en arkæologisk-historisk gennemgang af en angelsaksisk mølles bestanddele og en grundig anmeldelse af første bind af publikationen af Sutton Hoo-fundet, der nu endelig efter fyrre år ser dagens lys. Som sædvanligt afsluttes bindet af en nyttig, meget udførlig bibliografi, dækkende publikationer fra 1976.

N. L.

H. R. LOYN: *The Vikings in Britain.* (B. T. Batsford, 1977). 176 s., 2.75 £. (paperback).

Cardiff-professoren Henry Loyn slog sit navn fast i 1962 med en omfattende behandling af det angelsaksiske Englands sociale og økonomiske forhold; det er i dag et standardværk. På denne baggrund er hans nye bog en skuffelse, om end den naturligvis har kvaliteter, bl.a. ved sit forsøg på at betragte vikingeaktiviteten i Britannien samlet, ikke England for sig, Irland for sig, etc. Skuffelsen skyldes, at bogen overhovedet intet nyt bringer til diskussionen og endda dårligt nok er à jour med den eller går ind i den. Den er blevet en lidt gammeldags introduktion til lidt forældede problemstillinger.

N. L.

DAVID A. HINTON: *Alfred's Kingdom:* Wessex and the South 800-1500. (History in the Landscape series; J. M. Dent & Sons, 1977). 228 s. + 29 pl., 5.95 £.

Denne bog er den første i serien »History in the Landscape«. Forlaget lover følgende bind om Britannien i bronzealder og jernalder, og kan disse holde den fine standard, som er sat med det foreliggende bind, kan man kun glæde sig til dem – og måske til flere regionalt disponerede bind vedrørende middelalderen.

Forfatteren har tidligere været knyttet til Ashmolean Museum i Oxford og har udgivet et katalog over dets metalgenstande fra angelsaksisk tid, et emne, han også har behandlet i flere tidsskriftsafhandlinger, med udmærket blik for dette materiales historiske implikationer. Han er nu lektor i arkæologi ved universitetet i Southampton med speciale i sen angelsaksisk tid og middelalder, netop de perioder, som her er behandlet for Wessex' vedkommende.

Hinton har en svaghed for kong Alfred den Store (871-99), som rækker langt videre end titlen; første del af bogen er en arkæologisk påvisning af de fortjenester, som Alfred tillægges i det skriftlige kildemateriale, og specielt er der en fremragende gennemgang af

det borgbyggeri, som Alfred iværksatte mod vikingerne. Også hans øvrige byggeri gennemgås, både det verdslige og det kirkelige, og det fremhæves, i hvor høj grad Alfred i sit kulturelle arbejde var inspireret af Karl den Store. Overalt viser forfatteren på en glimrende måde, hvilke tilskud arkæologien kan give til den viden, vi har fra de skriftlige kilder. Dette gælder også resten af bogen, som er mere emnemæssigt struktureret. Her kan særlig afsnittene om byer og handel fremhæves.

N. L.

ANTHONY GOODMAN: *A History of England from Edward II to James I.* (Longman, 1977). 467 s., 4.95 £ (paperback).

Forfatteren er lærer ved University of Edinburgh, og hans bog er bl.a. beregnet til undervisningsbrug. Han peger selv på behovet for en begivenhedshistorie, og bogens tyngdepunkt ligger da også afgjort i skildringen af den indenrigs- og udenrigspolitiske historie, som følges fra 1327 til 1587/1600. Det har især været Goodman magtpåliggende at slette det efterhånden så fast etablerede skel ved 1485 mellem senmiddelalder og nyere tid.

Efter tre indledningskapitler om agrar- og bysamfund og central- og lokalstyre behandles i kap. 5 kongemagten og dens modstandere 1325-1449; til trods for afsættelsen af et par konger kan det siges, at perioden var karakteriseret ved en ustabil balance. Kap. 6 gælder Hundredeårskrigen og kap. 7 de indenrigspolitiske forhold 1450-1587. Som et hovedtræk ved denne periode fremdrages den dynastiske ustabilitet, og i det hele lægges der vægt på at få svaghederne frem ved den tilsyneladende så stærke kongemagt i det 16. årh., svagheder, som peger frem mod, hvad der skete i det 17. årh. De sidste kapitler gælder kirkens udvikling og Englands udenrigspolitik 1453-1585. Der rundes af med bibliografi, stamtavler og register.

E. U.

CAROLE RAWCLIFFE: *The Staffords, Earls of Stafford and Dukes of Buckingham.* (Cambridge Univ. Press, 1978). 280 s., 10,50 £.

Stafford-familien var i det 15. årh. en af Englands rigeste adelsfamilier, Edvard, 3. hertug af Buckingham, med 6.000 £ i årlig indtægt (brutto) endda landets rigeste adelsmand. Det var Ralph Staffords bruderov 1334, som først bragte større godsrigdom, ham selv en jarltitel og slægten de rigtige ægteskaber for fremtiden. Senere arvede Humphrey Stafford fra sin moder, barnebarn af Edvard II, den halve de Bohun-formue og blev den 1. hertug af Buckingham. Efter formue og familie spillede de tre hertuger da en vigtig politisk rolle, mest dramatisk den 2. hertug, kendt fra Shakespeares »Richard III«. I 1521 skilte Henrik VIII den 3. hertug ved hovedet og slægten ved både hertugtitlen og det meste af dens gods.

Stafford-familiens arkiv er, om end spredt, for middelalderens slutningstid det bedst bevarede engelske adelsarkiv. Forfatteren er i stand til at at give en præcis skildring af godsadministrationen, som centraliseredes i løbet af perioden, samtidig med at dens omkostninger blev nedbragt. Et andet udviklingstræk var den dalende interesse for at hverve militære klienter (retainers) og omvendt den stigende anvendelse af f.eks. sagførere. Et kapitel er viet hertug Edvards brug af retsmaskineriet, først og fremmest med henblik på at holde hans egen administration i ørerne. For samme hertug er materialet så godt, at forfatteren kan vurdere hans finanser temmelig nøje. Udgifterne til en husholdning på o. 200 personer var naturligvis ikke små, men absolut under kontrol. Tilsvarende for byggeriet på Thornbury, hvor hertugen slog sig fast ned. Noget mere uregelmæssigt faldt udgifterne til medgifter for hans fire døtre. Men ukontrollable var kun de udgifter, som kongemagten forårsagede; i sine sidste år var hertugen tvunget til at rejse en del lån og foretage enkelte godssalg. Med sine præcise tal kan forfatteren imidlertid afvise McFarla-

nes opfattelse af, at hertugen skulle være på vej mod bankerotten.

Bogen er væsentlig og velskrevet, og fremstillingen tynges ikke af det enorme arbejde, der ligger bag (cf. f.eks. de omfattende bilag). Der vil givetvis være stof til flere studier af C. Rawcliffe i det store arkivmateriale, hun har været igennem.

E. U.

JENNIFER M. BROWN (ed.): *Scottish Society in the Fifteenth Century*. (Edward Arnold, 1977). 273 s., 11 £.

Denne bog er et opgør med en myte: det billede af forfald og dekadence, som præger alle oversigtsværker og detailundersøgelser af Skotlands historie i det 15. årh. Huizingas syntese i bogen »The Vaning of the Middle Ages« har sat dybe spor i tolkningen af udviklingsforløbet, og man har kastet skylden for den økonomiske stagnation og den sociale og religiøse opløsning på ineffektive konger, »bad barons« osv. Udgiveren af dette værk, lektor Jennifer Brown fra Glasgow-universitetet, har samlet en række af landets førende middelalderspecialister til en omvurdering af dette helhedsbillede. Hun har selv sørget for en udmærket indledning, som orienterer om den tidligere litteratur i emnet og stiller problemerne på spidsen, og bidrager desuden med afhandlingen »The exercise of power«, dvs. kongemagtens forhold til aristokratiet med særligt henblik på den administrative og konstitutionelle udvikling. Norman Macdougall redegør for kildematerialet og konstaterer, at krønikerne i usædvanlig høj grad må renses for en række løgnehistorier og skrøner. Han analyserer endvidere tendensen hos de senere skotske historieskrivere, f.eks. den berømte skotske historiograf John Lesley, som skrev i slutningen af det 16. årh. En af afhandlingerne indeholder en analyse af den økonomiske udvikling, som der, bl.a. ud fra tidens rige kirkelige og verdslige bygninger, gives en langt mere positiv vurdering af end tidligere. En for nordiske læsere meget interessant afhandling behandler Skotlands relationer til Skandinavien, og andre beskæftiger sig med den sociale, juridiske, kirkelige og arkitekturhistoriske udvikling. Man må håbe, at bogen når sit mål: at sætte skub i forskning og debat på kildekritisk grund.

M. L.

SKANDINAVIEN

MICHAEL HASLOCH KIRKBY: *The Vikings*. (Phaidon, Oxford, 1977). 207 s., 4.95 £.

Denne bog er for det brede publikum og byder ikke specialisten på noget. Spørgsmålet er så, om det brede publikum er vel tjent med denne introduktion, og det kan ikke besvares ubetinget bekræftende. Nuvel, det kan dette spørgsmål naturligvis sjældent; men når forfatteren selv henviser læsere, som ønsker bedre autoriteter som vejledere, til værker som Johs. Brøndsteds og Gwyn Jones' oversigter, undres man ikke ved at finde, at hans egen orientering er mindre end up to date, og at han mangler det personlige forhold til kilder og problemer, som i høj grad er en forudsætning for at give også en populær behandling af et emne. Vi får følgelig endnu engang den sociale struktur efter Rigsthula, og Trelleborg-huset er stadig det gamle, selv om man snart længe har vidst, at denne rekonstruktion er forkert. Et vigtigt nyfund som Skuldelev-skibene er unævnt; men et billede af en rekonstrueret dyrehovedstævn får vi. Bogen er trykt i Italien, og anmeldereksemplaret skæmmes af en del urent tryk.

N. L.

Knytlingesaga. Oversat af Jens Peter Ægidius. (G. E. C. Gad, 1977). 203 s.

Den islandske Knytlingesaga, skrevet o. 1260, fortæller de danske kongers historie fra Harald Blåtand til Knud VI. Forklaringen på dens navn kendes ikke med sikkerhed; men unægtelig fylder Knud den Store, Knud den Hellige og Knud Lavard stærkt i fortællingen. Hermed og i andre henseender ligner sagaen Saxo, og ligesom Saxo (og Sven Aggesen) slutter den i 1185. Til oplysning om dansk

historie før 1185 er den en sen kilde; for historikere er det derfor et centralt spørgsmål, om dens sidste del især bygger på en redaktion af Saxo (Gustav Albeck) eller på en for Saxo og Knytlinga tabt fælleskilde (Curt Weibull). Spørgsmålet er ikke afgjort; men Skyum-Nielsen har dog kunnet bruge Knytlingesaga som kilde til oplysninger i sin Danmarkshistorie »Kvinde og Slave«.

Det er dejligt, at Knytlingesaga, som sidst blev oversat 1829, nu foreligger i en god moderne oversættelse. Indledningen er skrevet af Hans Bekker-Nielsen, som synes at være lidt ked af, at »sagaen ikke er så meget værd som kildeskrift i moderne faghistorisk forstand«. Ovenfor er antydet, at faghistorikerne i hvert fald interesserer sig for sagaen.

E. U.

ELSA SJÖHOLM: *Gesetze als Quellen mittelalterlicher Geschichte des Nordens.* (Acta Universitatis Stockholmiensis 21; Almqvist & Wiksell, 1977). 187 s., 88.25 sv. kr.

Retshistorien har som oftest levet sit eget isolerede liv i kraft af, at det var/er en disciplin under jura. Dette har ført til yderst uheldige forhold, især for middelalderstudiets vedkommende, idet historikerne ofte er veget mere eller mindre uden om retskilderne og det lys, de kan kaste over samfundsforholdene, mens retshistorikerne uafhængigt af historieforskningens udvikling er blevet mere eller mindre hængende i nogle ideer og metodeansatser, som er udviklet af tyske romantikere i begyndelsen af forrige århundrede.

En grundig oprydning er altså tiltrængt, og Elsa Sjöholms bog er et led i et gigantisk forskningsprojekt med dette formål. Hun har tidligere udgivet en bog, som nærmest må karakteriseres som et ideologikritisk opgør med forrige århundredes tyske retshistorikere. Hendes metodiske grundsynspunkt er i øvrigt, at man ikke vilkårligt kan udskille ældre og yngre lag i f.eks. landskabslovene ud fra en eller anden evolutionsteori, men må se lovene som bestemt af den situation, hvori de er nedskrevet. I den foreliggende bog, hvori hun især behandler ægteskabs- og arveret i gotlandsk lovgivning, underbygges synspunktet ved, at det søges påvist, at denne lovgivning i høj grad er inspireret af kontinentaleuropæisk lovgivning. Tværtimod at afspejle de ældste kendte udviklingstrin i »det« germanske samfund skulle denne lovgivning altså være sekundær i forhold til antaget højere udviklet europæisk lovgivning.

Dette tør siges at være et omvæltende synspunkt. Bogen er dog at betragte som et pilotprojekt, idet en endelig bevisførelse kræver inddragelse af alt relevant nordisk, baltisk og kontinentaleuropæisk lovgivningsmateriale.

I hele Elsa Sjöholms oplæg ligger et opgør med tankerne om det førfeudale slægtssamfund, og i det omfang, det skal forstås således, at hun benægter eksistensen af dette og anser de vitterlige nedslag af tæt slægtsmæssig organisering i lovene som udslag af nydannelser i det feudale samfundssystem, må anmelderen melde fra. Alle hidtil kendte samfund uden en stærk centralmagt har været baseret på slægten som et væsentligt organisatorisk princip.

A. B.

NYERE HISTORIE

EUROPA

JOHN R. GILLIS: *Youth and History.* Tradition and Change in European Age Relations 1770 – Present. (Academic Press, New York, 1975). 232 s., 12.50 £.

Bogen behandler de unges familiære og samfundsmæssige stilling fra det førindustrielle samfund til i dag. Naturligvis bygger den på anden litteratur; men aspektet er nyt og gennemført med kompetence. Naturligvis er der

også en række enkeltheder, som enten er forkerte eller udnyttet med for stor dristighed; men dette er vilkårene, hvis man skal skrive noget som dette. Der vises, hvordan begreberne barn og ungdom forskydes gennem tiderne, hvordan de unges økonomiske funktion var, og i hvor høj grad de havde deres egen kultur. Forskellene i de sociale lag fremdrages også. Det er en fængslende bog, selv om det nok må erkendes, at dens generalisationer i meget har deres største værdi ved at være problemer, der rejses – hvad forfatteren dog ikke antyder.

JOHN F. H. NEW: *The Renaissance and Reformation.* A Short History. 2nd. edition. (John Wiley & Sons, 1977). 201 s., 6.85 $.

På mindre end to hundrede sider præsenteres her en oversigt over Europas historie fra ca. 1300 til ca. 1600.

Det er lykkedes forfatteren at medtage en forbløffende mængde informationer på de relativt få sider, og det vel at mærke, uden at overblikket er gået tabt.

John New står tydeligvis i en åndshistorisk tradition, hvilket bl.a. har medført, at afsnittet om økonomiske og sociale forhold er underdimensioneret i forhold til afsnittet om renaissancekulturen. Men med denne indskrænkning, som nu, hvor bogmarkedet oversvømmes med økonomisk- og socialhistoriske fremstillinger også for den her behandlede periode, er tilgivelig, kan fremstillingen anbefales som en sober indføring i europæisk historie i denne vigtige overgangs- og brydningstid.

Bogen har dog ét vigtigt minus: Den læser, som efter denne præsentation måtte have lyst til at arbejde videre med et eller flere temaer, er af forfatteren ladt i stikken, da bogen ikke rummer nogen form for litteraturhenvisninger.

T. H.

REFORMATION

MANFRED KOBUCH/ ERNST MULLER: *Der deutsche Bauernkrieg in Dokumenten.* Aus staatlichen Archiven der D. D. R. (Böhlau, Weimar, 1977, 2. Aufl.). 154 s., 42 DM.

I anledning af 450-året for Bondekrigen og Thomas Müntzers død udsendtes i 1975 første udgave af denne samling af materiale fra stats- og byarkiver i DDR.

Det udvalgte materiale er gengivet i facsimile, som dog desværre ofte er nedfotograferet til ulæselighed. Hver tekst er desuden transkriberet og forsynet med en kortfattet indledning.

Ifølge sagens natur er der først og fremmest tale om materiale vedrørende Bondekrigen i Midttyskland – og særligt Thüringer Bondekrigen og Thomas Müntzer. Hovedparten af teksterne vedrører begivenhederne i 1525 suppleret med nogle få, som behandler optakten og reaktionen på nedkæmpningen, bl.a. Thüringer Døberne. Bogens erklærede formål er det at præsentere Dresden- og Weimararkivernes vigtigste materiale om Bondekrigen for en historisk interesseret kreds; men herudover er den for faghistorikeren nyttig derved, at den gengiver en række dokumenter, som hidtil ikke har foreligget trykt, eller som har været trykt i ældre, vanskeligt tilgængelige samlinger.

Endelig skal der – og det er måske bogens allerstørste fortjeneste – gøres opmærksom på det kort, som pryder indersiderne af omslaget: her er – til kolossal hjælp for den, som vil beskæftige sig mere indgående med den midttyske bondekrig – alle de steder, som var berørt af eller involveret i Bondekrigen i Sachsen-Thüringen, registreret på forbilledlig vis.

DDR's statslige arkivforvaltning har med denne publikation ydet et meget smukt og for forskningen særdeles nyttigt bidrag til markeringen af 450-året for Bondekrigen og Thomas Müntzers død.

T. H.

ROLF VORNDRAN: *Südslawische Reformationsdrucke in der Universitätsbibliothek Tübingen.* Eine Beschreibung der vorhan-

denen glagolitischen, kyrillischen und anderen Drucke der »Uracher Bibelanstalt«. (J. C. B. Mohr, 1977). 108 s.

I årene 1561-1565 eksisterede i Urach og Tübingen et trykkeri, hvis formål var udbredelsen af reformationen til slavisktalende områder og til Italien. Under ledelse af den slovenske reformator Primus Truber fremstilledes her oversættelser af NT til slaviske sprog, først og fremmest serbokroatisk, oversættelser af reformationens vigtigste dogmatiske skrifter og 'originale ting', i alt ca. 37 tryk i 31.000 eksemplarer.

Af de 37 tryk er der i UB Tübingen bevaret 17, som i denne bog er forbilledligt beskrevet med tilføjelse af tabellariske oversigter og facsimilegengivelser af de 17 tryks titelblade.

Ikke mindst filologen har hermed fået et glimrende arbejdsmateriale.

T. H.

– den er mere »liv« end »værk«; symptomatisk er der kun få illustrationer.

En analyse af Landseers produktion må tage de kitsch-elementer, den indeholder, op til behandling og indplacere dele af den som tidlige »skabeloner« i trivialmaleriets udviklingshistorie. Dyre- og jagtbilledet er en af dette maleris centrale kategorier, som netop kan føre sine kim tilbage til på den ene side kolonialeksotikkens voldsomme jagtmotiver med løver, elefanter o.lign., og på den anden side tematiseringen af den ritualiserede fritidsjagts objekter i den nationale natur. »Bjergkløftens monark« fra 1851 er det glansfulde eksempel på Landseers kronhjortebilleder, som også Courbet kendte fra tryk. Den knejsende kronhjort i bjergkløften er en af anerne til de utallige brølende kronhjorte ved sofastykkernes skovsøer.

L. D.

ENGLAND

CAMPBELL LENNIE: *Landseer. The Victorian Paragon*. (Hamish Hamilton, 1976). 259 s., 6,95 £.

Lennies bog om Landseer må betragtes som en foreløbig udfyldning af et tomrum i analysen af den victorianske billedkunst. Som portræt-, landskabs- og dyremaleren, der i sine dyremotiver til det victorianske Establishment naturaliserede de victorianske dyder med »glat« artistisk færdighed og anatomisk korrekthed, indtog Landseer en central position i periodens kunstliv, der ikke blot underbyggedes gennem hans stadige bidrag til Akademiets udstillinger og begunstigedes af hans status som dronningens yndlingsmaler; men også dyremotivernes reproduktion i massemålestok er barometer for Landseers vigtige funktion som ideologiformidler.

Når monografien her må ses som den foreløbige bog om Landseer, er det først og fremmest, fordi den bringer et omfattende stof frem, som de første Landseer-biografier fra århundredskiftet ikke rummer; men samtidig er den kun i begrænset omfang kunstanalytisk

ANTHONY S. WOHL: *The Eternal Slum*. Housing and Social Policy in Victorian London. (Edward Arnold, 1977). 386 s., 15.50 £.

Det er, som undertitlen også siger, først og fremmest en bog om den sociale side af boligpolitikken. Der er kun meget lidt om de enkelte forhold i den londonske slum, og det, der er, er først og fremmest samtidens beskrivelser; selve slum-begrebet er heller ikke klart afgrænset, idet det næsten ene er overbefolkning, som er kriteriet. Selve fremstillingen er baseret på solide førstehåndsstudier af den officielle politik og af det arbejde, der blev udført af mere eller mindre halvofficielle velgørenhedsselskaber. Egentlig nyt kommer vel ikke frem; men bogen giver et mere rigt facetteret billede af tidens syn på dele af de sociale problemer, end man ellers har haft. Den slutter med et noget mere spændende, men desværre kort rids af etableringen af de første arbejderforstæder Leyton, Tottenham og West Ham. Der er i øvrigt mange gode samtidige illustrationer.

P. H. J. H. GOSDEN & A. J. TAYLOR (red.): *Studies in the History of a University 1874-1974.* To Commemorate the Centenary of the University of Leeds. (E. J. Arnold, Leeds, 1975). 318 s., 6.00 £.

Universitetet i Leeds startede i 1874 som Yorkshire College of Science. Det var et af de mange initiativer, engelske forretningsfolk tog, også inden for højere uddannelse, da de måtte konstatere, at det industrielle forspring i forhold til Kontinentet var kommet i fare. I mange år blev institutionen da også båret oppe af lokale kræfter, selv efter omdannelse til universitet i 1904. Bogen rummer fem større afhandlinger: en almen oversigt, studenterkorpset, økonomien, bygningerne, styret og administrationen; til dette kommer så en oversigt over vigtige begivenheder i universitetets historie. Det er veldokumenterede fremstillinger, hvor der ganske ofte kan hentes noget af almen interesse. Man kan blot undre sig over, at en lærdomsinstitution, netop når det gælder dens egen historie, leverer et sådant usammenhængende arbejde (Leeds er ikke alene om det), som man næppe ville acceptere fra en af studenterne som en videregående fremstilling af f.eks. et politisk partis historie.

RUSLAND

OLGA CRISP: *Studies in the Russian Economy before 1914.* (Macmillan, 1976). 278 s., 10 £.

Olga Crisp er reader i russisk økonomihistorie ved University of London. Gennem de senere år har hun i en række tidsskrifter offentliggjort adskillige afhandlinger om russisk økonomi i de sidste 50-60 år før 1914; de er her samlet i et udvalg, som dækker centrale emner: livegenskabet (hvis retarderende virkning afvises, hvad også andre har gjort), bank- og pengepolitikken samt udenlandsk, navnlig fransk, indflydelse i russisk økonomi. Der er selvstændige iagttagelser og undersøgelser; men meget af det er udnyttelse og udmærket kombination af den nyere forskning, der netop som dr. Crisp selv i langt højere grad har interesseret sig for økonomien end for regeringens politik, hvad der tidligere har belastet forskningen både uden for og i Rusland. Fremstillingsformen er ligefrem og letlæst; dette bevirker yderligere, at bogen er en god introduktion og vil give en tilpas orientering i de væsentligste problemer også for den, der ikke ligefrem dyrker økonomihistorie som speciale.

OVERSØISK

CLIVE DEWEY & A. G. HOPKINS (red.): *The Imperial Impact:* Studies in the Economic History of Africa and India. (University of London, Athlone Press, 1978). 409 s., 12.50 £.

Bogen er et resultat af en snes engelske historikeres og økonomers fælles seminarer under Institute of Commonwealth Studies ved Londons Universitet. Den omfatter en række case studies i de britiske vestafrikanske og indiske besiddelser koncentreret omkring perioden fra ca. 1860 til begyndelsen af 1930'erne.

Antologien er et forsøg på at drage paralleller mellem den økonomiske udvikling i de to geografiske områder under Det britiske Imperium, og artiklerne er derfor arrangeret i emnegrupper, som spænder fra landbrugsudvikling og -struktur over handels- og finansieringsforhold til teknologiudvikling og arbejdskraftsproblemer.

Artiklerne er alle veldokumenterede detailundersøgelser, der bringer adskilligt nyt stof frem; men da der bortset fra den nævnte emnegruppering og A. G. Hopkins' introducerende afsnit ikke er gjort noget for at binde de meget forskellige bidrag sammen, bliver ønsket om, at antologien fremtræder som et sammenhængende hele, kun delvist opfyldt. Bedst er sammenhængen i de indledende og afsluttende afsnit om imperialisme og imperiepolitik og om kvantitative metoder.

Bogen er forsynet med et omfattende noteapparat og et dækkende indeks.

W. J.

GUILLERMO LORA: *A History of the Bolivian Labour Movement, 1848-1971*. (Cambridge University Press, 1977). 408 s., 12.50 £.

Det er et prisværdigt initiativ, Cambridge University Press har taget ved at åbne sin skriftrække om Latinamerika for en ikke-akademiker, den trotskistiske fagforeningsforkæmper Guillermo Lora. Initiativet er så meget mere velkomment, som det har betydet, at Loras store fem binds værk – ganske vist i en stærkt forkortet udgave – herved er blevet gjort tilgængeligt for en bred kreds af interesserede uden for Latinamerika (hvor i øvrigt kun de første tre bind endnu er blevet publiceret).

Loras behandling af den bolivianske arbejderbevægelses historie er baseret på hans indgående kendskab til vilkårene for fagforeningsvirksomhed i et latinamerikansk land, og bogens sidste del er i høj grad præget af hans egen indsats som generalsekretær for Partido Obrero Revolucionario siden slutningen af 1940'erne. Men Loras bog er andet og mere end historien om den bolivianske arbejderbevægelse; den er en beretning om det selvstændige Bolivias historie set med arbejderøjne. Beretningen om et latinamerikansk land, der fra at være både økonomisk og befolkningsmæssigt velfunderet gradvist er blevet klemt af de store naboer (Chile og Argentina), hvortil også en betydelig del af den bolivianske arbejdsstyrke udvandrede i begyndelsen af dette århundrede; et land, der i mange henseender er blevet periferi, ikke blot i global målestok, men også i forhold til de sydamerikanske metropoler.

Set på denne baggrund er en indflydelsesrig, revolutionær boliviansk arbejderbevægelse næsten et paradoks; men Loras bog gør det klart, at arbejderbevægelsen i Bolivia har rødder langt tilbage i det 19. årh., og at den trods sin numeriske lidenhed ofte har kunnet mobilisere betydelige grupper i samfundet (især bybefolkningen).

Bogen er kronologisk bygget op; men kronologien udgør ingen spændetrøje; for Lora skriver både levende og engageret; kun må det beklages, at teksten brydes af et stort antal biografier over politikere, fagforeningsfolk m.v., der med fordel kunne være anbragt for sig selv. Bogen afsluttes med en kort, kommenteret bibliografi og et nogenlunde dækkende register.

W. J.

MODERNE HISTORIE

FREDS – OG KONFLIKTFORSKNING

Jarhrbuch für Friedens- und Konfliktforschung. Band IV: Friedensforschung und Entwicklungspolitik. Band V: Rüstung in der Bundesrepublik. (Bertelsmann, 1975; Westdeutscher Verlag, 1977). 164 + 198 s., 24 + 29 DM.

De to bind rummer papers forelagt ved Arbeitsgemeinschaft für Friedens- und Konfliktforschungs årsmøder i henholdsvis 1973 og 1975. I nogen grad er det Tordenskjolds soldater i tysk fredsforskning, der går igen i de to bind: Ulrich Albrecht, Hans-Jürgen Benedict, Theodor Ebert, Kurt Tudyka m.fl.; i bindet om fredsforskning og udviklingsforskning har man dog også søgt at inddrage forskere og politikere uden for miljøet.

Dette bind er givetvis det mindst interessante. Emnet er uklart afgrænset, og forfatterne har tydeligt vanskeligt ved at fastholde perspektivet; bl.a. handler et paper om aktionsforskning i Skandinavien, herunder om de forskellige »slagteri-, maler- og bryggerirapporters« fremkomst.

Forfatterne har trods alt mere fast grund under fødderne, hvor det drejer sig om dis-

kussionen om rustning og militær i Forbundsrepublikken. I en indledende artikel kritiserer Ulrich Albrecht ganske rigtigt den hidtidige teoretiserende karakter i tysk fredsforskning og især den store interesse for begrebet det militær-industrielle kompleks. I stedet går han ind for mere empiriske og praktisk orienterede studier. Det kritiserede begreb dukker dog centralt op flere gange, f.eks. i Mary Kaldors artikel om opbygningen af et europæisk MIC; derimod afviser Tudyka, at rustningsindustrien skulle være en speciel sektor i den kapitalistiske økonomi.

Bindets anden halvdel er mere konkret i sit sigte og indeholder primært diskussioner af den indre sikkerhed i Forbundsrepublikken og muligheden for indsats af samfundsmagten mod venstrefløjen à la Chile.

ANTHONY SAMPSON: *The Arms Bazaar*. The Companies, The Dealers, The Bribes: From Vickers to Lockheed. (Hodder and Stoughton, 1977). 340 s., 5.95 £.

Anthony Sampson har allerede – bortset fra hans berømte »anatomier« over Storbritannien – flere succesbøger bag sig på det område, der bedst kan beskrives som transnational politik, f.eks. om de »nye europæere«, ITT-selskabet og sidst de »syv søstre«, de multinationale olieselskaber. I den foreliggende bog er opmærksomheden rettet mod den internationale våbenhandel og særlig den rolle, som produktionsselskaberne spiller.

Sampsons metode er den velkendte, en sammenstilling af en række enkeltanalyser af metoder og transaktioner rækkende fra de tidlige »dødens købmænd« Hiram Maxim og Alfred Nobel til vore dages våbenindustri og dens rolle i sådanne berømte sager som Starfighter-salget til Europa, den japanske Lockheed-sag, F16-købet og oprustningen af shahens Iran. Som den betænkeligste udvikling peger Sampson på de de facto alliancer, som de store selskaber har sluttet med aftagere som Iran og Saudi-Arabien, og som vanskeliggør regeringernes i forvejen svage og ikke særlig helhjertede kontrol. Fremstillingen er levende såvel som veldokumenteret; den bygger i høj grad på interviews med involverede politikere og forretningsmænd i hele verden.

Sampson ser kun få muligheder for at kontrollere våbenhandelen; en af metoderne vil være en nationalisering af selskaberne, en anden deres omstilling til anden højteknologiproduktion inden for eller uden for aerospaceområdet. Alligevel slutter han – med en parallel til slavehandelens ophævelse – i en ikke helt pessimistisk tone.

MILITÆR OG SAMFUND

CLAUDE E. WELCH (ed.): *Civilian Control of the Military*. Theory and Cases from Developing Countries. (State University of New York Press, 1976). 337 s., 20.00 $.

Når over en trediedel af verdens regeringer – primært i udviklingslandene – er kommet til magten ved militær intervention, repræsenterer bogens emne, hvorledes civile myndigheder kontrollerer militæret, undtagelsen snarere end regelen i international politik. Måden, hvorpå denne kontrol trods alt i visse tilfælde lykkes, varierer stærkt fra tilfælde til tilfælde. Det kan være internationalt pres som i Japans og Filippinernes tilfælde, gennemførelsen af en politisk revolution (Mexico og Chile), manipulation af etniske eller klassefaktorer som i Indien, Malaysia og Guyana, udviklingen af stærke parlamentariske institutioner (Libanon) eller regulær »bestikkelse« af militæret (Chile i Allendes første år); hovedforudsætningen, argumenterer Welch, er dog kombinationen af en legitim politisk institution (parlament eller parti) og tilbageholdenhed i militæret over for politisk indgriben.

Bogen rummer i alt 9 detaljerede enkeltstudier, hvis emner er angivet overfor; den afsluttes med en diskussion af udgiveren om mulige strategier til en styrkelse af den civile kontrol med militæret.

AMOS PERLMUTTER: *The Military and Politics in Modern Times*. (Yale University Press, 1977). 335 s.

Bogen er et imponerende forsøg på at formulere en generel teori om civil-militære relationer. På grundlag af nogle få grundlæggende begreber, korporatisme og professionalisme, skelner Perlmutter mellem tre hovedtyper af militære organisationer: det professionelle militær, der er karakteristisk for moderniserede stater, det prætorianske militær, der præger Latinamerika, Mellemøsten og det sorte Afrika, samt endelig det revolutionære militær, eksemplificeret ved den kinesiske hær, den israelske hær og generelt ved de nationale befrielseshære. Hver af disse organisationstyper og de adskillige undertyper, som udskilles, er karakteriseret ved en bestemt tilbøjelighed til og form for intervention i det politiske liv.

Perlmutters metode er at diskutere en lang række cases taget fra forskellige samfundstyper og tidsperioder, og analysen omfatter derfor stort set civil-militære relationer siden begyndelsen af det 19. århundrede; skulle man pege på et område, der relativt forsømmes, må det være militærets rolle i de moderne vestlige demokratier. En så bred og omfattende analyse vil utvivlsomt ægge til modsigelse på enkeltpunkter; f.eks. gælder det nok hans meget positive analyse af den israelske hær samt givetvis hans afvisning af teorien om militæret som en moderniserende styrke i udviklingslandene; denne teori har ellers været bredt accepteret, siden man begyndte at interessere sig for militærets rolle i den tredie verden.

Alt i alt er Perlmutters bog stimulerende læsning, der uden tvivl vil være det teoretiske udgangspunkt for fremtidige analyser.

INTERNATIONAL ØKONOMI

JOHN MADDOX: *Beyond the Energy Crisis*. (Hutchinson & Co., 1975). 208 s., 3.25 £.

Bogen rummer en noget populariseret udgave af energikrisens politisk økonomi. Den afspejler i høj grad forfatterens personlige synspunkter, hvilket i nogen grad afbødes af, at forfatteren er John Maddox, tidligere science editor ved The Guardian og nu redaktør af Nature og lektor i teoretisk fysik.

Maddox ser energikrisen som en kulmination af de 150 års energikomsumption, der gik forud, d.v.s. krisen har sin rod i den industrielle revolution. Den var også forudselig, hvis forbrugerne blot havde været oplyste nok til at erkende kendsgerningerne så »langt« tilbage som i 1968.

Praktisk taget alle aspekter af energikrisen bliver dækket i bogen: OPECs fremtid, »recycling«-problemet, fremtidige kilder til olie, alternativer til olie og gas samt atomkraftens problemer. Når så meget skal dækkes på 200 s., må det føre til en vis forenkling af problemstillingerne. Mens den fejlslagne politik på olieområdet behandles grundigt, er der kun ét kapitel om atomkraft. Dette er noget mærkeligt, eftersom Maddox er tilhænger af kernekraft, som han ser som det måske eneste alternativ til olie. Læserne kan kun beklage, at han ikke behandler kernekraftpolitikkens problemer lige så grundigt.

Bogen har ingen fodnoter eller omfattende statistikker og kun en meget kort bibliografi. Trods sine mangler gør dens pris og dens analyse den til en god indføring, men kun, hvis den suppleres med mere metodisk stof.

J. D.

2. VERDENSKRIG

MARK A. STOLER: *The Politics of the Second Front*. American Military Planning and Diplomacy in Coalition Warfare, 1941-1943. (Greenwood Press, 1977). 244 s.

I denne analyse af amerikansk strategisk planlægning under anden verdenskrig gør forfatteren op med den bredt accepterede teori, at den amerikanske krigsførsel var karakteriseret af en næsten total adskillelse mellem militær strategi og politiske målsætninger med ønsket om den hurtigst mulige militære nedkæmpning af Tyskland som den altafgørende præmis. Mark Stoler argumenterer på

baggrund af et stort primært aktmateriale, at spørgsmålet om åbning af den anden front i Europa, d.v.s. invasionen over Kanalen, fra første færd blev set i et politisk lys. Overlord sigtede mod at løse adskillige politiske problemer: først at holde Sovjetunionen i krigen, senere at hindre fuldstændig sovjetisk dominans på Kontinentet; desuden at modvirke den britiske Middelhavsstrategi og dens politiske målsætninger samt endelig at frigøre ressourcer til varetagelse af USA's interesser i Stillehavsområdet. I stedet for adskillelse var der således efter Stolers opfattelse en uløselig sammenfletning af strategiske og politiske hensyn i den amerikanske krigsafslutningspolitik.

Samme sammenfletning fandt man hos Sovjetunionen og Storbritannien, og på denne basis viste det sig umuligt at nå frem til en koordineret allieret strategi. Stoler lægger ligeledes vægt på at betone tofrontsdiskussionens rolle som baggrund for den senere kolde krig.

MILOVAN DJILAS: *Wartime*. (Martin Secker and Warburg, 1977). 470 s., 7,95 $.

Det er et stort forfatterskab, Djilas har bag sig. Bedst kendt er den jugoslaviske kommunistiske kætter vel for sin analyse af den østeuropæiske statssocialisme i The New Class og for sin bog om møderne med Stalin. Tidligere har han udsendt to erindringsbind, Land without Justice og Memoir of a Revolutionary. Med den foreliggende bog om sine oplevelser som en af den jugoslaviske partisanhærs ledere har han ført sit erindringsværk frem fra 1941 til 1945. Man kan kun håbe, at det må være ham forundt at give sine læsere en fremstilling af den følgende periode, hvor bruddet med Sovjetunionen i 1948 og hans eget opgør med kammeraterne i partiledelsen 1953-54 må blive højdepunkterne.

Krigserindringerne er spændende læsning. Man følger partisanofficeren og centralkomitémedlemmet fra Titos inderkreds gennem krigens farer og grusomheder med tilbageholdt åndedræt. Skudt ind i denne beretning finder man en lang række hastigt tegnede portrætter af venner og fjender, kendte som mindre kendte, analytiske bidrag til flere centrale spørgsmål fra den historiske litteratur samt en række mere personligt farvede refleksioner.

Flere vigtige temaer i den jugoslaviske krigstidshistorie kan følges gennem disse erindringer. Der er f.eks. udviklingen af en sammensplejset ledergruppe omkring Tito. Der er kampen mod Mihailovic' kollaborationistiske modstandsbevægelse, chetnikkerne. Og der er den bevidst nationale strategi, anskueligt fremstillet i mange konkrete episoder, hvorved det kommunistiske parti sikrede sig udbredt folkelig tilslutning.

Sidst men ikke mindst er der selvfølgelig Djilas selv. Forud for sit fald fra magten og i årene efter måtte han tage nogle af sine grundsynspunkter op til revision for at bevare en fornemmelse af personlig integritet. I erindringerne må han da søge efter spirerne til sin begyndende tvivl. Han gør det uden at tilbageprojicere sine uoverensstemmelser med den øvrige partiledelse, snarere tværtimod. På trods af eventuelle forvrængninger er hans genoplevelse præget af en oprigtig søgen, som gør det mere end umagen værd at følge ham.

J. P. N.

ALFRED M. DE ZAYAS: *Die Anglo-Amerikaner und die Vertreibung der Deutschen*. Vorgeschichte, Verlauf, Folgen. (C. H. Beck, 1977). 300 s.

En amerikansk jurist søger i denne bog at analysere et emne, som man ikke hidtil har interesseret sig meget for uden for Tyskland, nemlig ca. 15 millioner tyskeres flugt – senere fordrivelse – fra de tidligere østområder i slutningen af og i kølvandet på 2. verdenskrig.

Hovedsigtet er at dokumentere, at denne »Umsiedlung« dels var af meget større omfang, end Potsdam-aftalen havde stipuleret, dels at den kun i begrænset omfang foregik under de ordnede og humane forhold, som

aftalen havde forudsat. Dette sigte lykkes ved hjælp af en formidabelt omfangsrig dokumentation. Bogen indeholder desuden en interessant analyse af tidligere folkeflytninger og deres problematik.

Bogen søger imidlertid også at behandle sit emne i et videre, fremadrettet perspektiv og inddrager problemstillinger som resultaterne af den vesttyske østpolitik i 1970'erne og perspektiverne for en tysk genvinding af (dele af) østområderne i relation til den europæiske sikkerhedskonference. Disse afsnit afslører forfatterens politiske naivitet og svækker helhedsindtrykket af en udmærket dokumenteret analyse af en af nyere tids vigtigste demografiske udviklinger i Europa.

EUROPÆISK INTEGRATION

WALTER LIPGENS: *Die Anfänge der europäischen Einigungspolitik 1945-1950.* Erster Teil: 1945-1947. (Ernst Klett Verlag, 1977). 674 s., 88 DM.

I dette første af et omfattende tobindsværk om den europæiske føderalismes opståen er opmærksomheden især rettet mod den række af private organisationer og grupper, der i 1948 samledes i Europabevægelsen, og som indtil da havde været den egentlige drivkraft i bestræbelserne for europæisk integration. Lipgens påviser, at hovedtrækkene i de senere planer allerede lå klare i 1945, primært formuleret inden for modstandsbevægelserne.

Bogens væsentligste indsats ligger dog ikke på dette punkt, men i påvisningen af, at planernes realisering helt afhang af udviklingen i den storpolitiske konstellation omkring Europa. Lipgens inddeler perioden 1945-47 i tre faser: i den første (1945-46) giver stormagtsenigheden meget få udfoldelsesmuligheder; i anden fase (1946-47) aktiverer den begyndende konflikt de europæiske bevægelser, specielt under en »tredie styrke«-målsætning. Det er imidlertid først i tredie fase (1947), hvor USA aktivt engagerer sig for en (vest) europæisk sammenslutning, at bevægelsen får politisk indflydelse, men på bekostning af en opgivelse af Østeuropa og tanken om Europa som et selvstændigt politisk kraftfelt mellem USA og Sovjetunionen.

Fremstillingen er omhyggeligt dokumenteret med udnyttelse af et meget stort arkivmateriale, fortrinsvis stammende fra privatpersoner og organisationer. Forfatteren bebuder samtidig, at 2. bind, der i højere grad vil dreje sig om regeringernes politik, herudover vil være baseret på nylig åbnede statslige arkiver.

RICHARD VAUGHAN (ed.): *Post-War Integration in Europe.* (Edward Arnold, 1976). 211 s., 2.95 £.

I serien Documents of Modern History er her udgivet en handy samling om europæisk integration, der ikke blot omfatter dokumenter til belysning af udviklingen i de 6's Europa, men også af integrationsbestræbelser i Norden, Benelux, Østeuropa og omkring institutioner som NATO, Europarådet og EFTA.

Det siger sig selv, at dækningen må koncentrere sig om det allervigtigste, når spredningen er så stor; men f.eks. i undervisningssammenhænge vil samlingen sikkert kunne være til megen nytte; foruden gamle kendinge som EF-traktaten (i uddrag) og andre lettilgængelige dokumenter finder man f.eks. også Briands Europa-plan fra 1930, Benelux-konventionen, Fouchetplanen fra 1962 og Luxembourg-aftalerne af 1966, i alt 45 dokumenter, der er ledsaget af meget korte indledninger.

EBERHARD SCHULZ: *Moskau und die europäische Integration.* Unveränderte Studienausgabe. (R. Oldenbourg, 1977). 267 s., 24,80 DM.

Bogen, der første gang udkom i 1975, men nu foreligger i en billigudgave, rummer en bredt anlagt, nuanceret analyse af sovjetisk politik over for EF i perioden 1956-75. Schulz indleder med en diskussion af bestemmelsesfaktorer i sovjetisk Europa-politik, hvortil han henregner den historiske tradition, indrepolitiske faktorer samt perceptioner af den inter-

nationale politik, og går derefter over til en analyse af sovjetisk integrationsforskning og aspekter af Sovjets faktiske politik over for EF.

I sin stærke nuancerethed fremkommer Schulz ikke med håndfaste teorier om den sovjetiske politik og dens baggrund; han fremhæver først og fremmest dens pragmatisme, der finder udtryk i, at Sovjet længst muligt vil holde sine optioner over for den vesteuropæiske integration åbne.

Schulz' egentlige ærinde er ikke Sovjets hidtidige, men dets fremtidige politik over for EF og specielt de handlingsmuligheder, som det fremtidige forhold vil kunne udstikke for EF-landene. Efter Schulz' opfattelse vil Sovjet ikke (kunne) hindre et videregående EF-samarbejde, hvis EF-landene handler beslutsomt, i hvert fald så længe dette samarbejde ikke får militære overtoner.

Med dette forsøg på »kontrolleret spekulation« har Schulz vovet sig ud på farlig grund; hans prognosegrundlag er imidlertid veldokumenteret og klart fremstillet, og hans analyse virker mere nøgtern, end man ofte ser det i bøger om den europæiske integrations fremtid.

EBERHARD SCHULZ (Hrsg.): *Die Ostbeziehungen der Europäischen Gemeinschaft*. Von nationalstaatlicher Politik zu gemeinsamer Verantwortung. (R. Oldenbourg, 1977). 272 s., 46 DM.

Bogens sigte er at analysere mulighederne for en fremtidig fælles EF-politik over for Østeuropa. Forfatterne, der kommer fra Vesttyskland, Frankrig, England og USA, er enige om, at østpolitikken er det område, hvor en fælles EF-udenrigspolitik lettest lader sig realisere; på den anden side viser også fire case studies over vesttyske, italienske, franske og engelske holdninger til spørgsmålet, at det kun er i Vesttyskland, at man kan spore en vis villighed til at acceptere en fællesskabspolitik. Bogen, der kan ses som en pendant til Schulz' bog om Sovjets syn på den europæiske integration (se ovf.), er delt i 4 dele. I første del diskuteres generelt mulighederne for en fælles udenrigspolitik, bl.a. i en artikel af tidligere EF-kommissionsmedlem von der Groeben. I næste del diskuteres ændringer i verdenshandelsmønsteret og i Østeuropa og deres implikationer for EFs østpolitik. I tredie del diskuteres de fire store EF-landes østpolitik, og endelig afslutter udgiveren med en længere analyse af bogens hovedtema. Dette bidrag er sammen med afsnittet om ændringer i Østeuropa, som han har skrevet sammen med Christoph Royen, de mest interessante i dette samleværk.

NORDEN

TOIVO MILJAN: *The Reluctant Europeans*. The Attitudes of the Nordic Countries towards European Integration. (C. Hurst, 1977). 325 s., 7.50 £.

En canadisk politolog har her skrevet den første samlede komparative analyse af de nordiske landes holdning til europæisk økonomisk samarbejde. Miljan, der har en estisk-svensk baggrund, har udnyttet et stort, såvel nordisk- (herunder finsk-) som engelsksproget materiale, og resultatet er blevet en på samme tid velinformeret, klart argumenteret og overskuelig bog, der diskuterer såvel de forskellige forsøg på at formalisere et økonomisk samarbejde på nordisk basis som holdningerne til EFTA og EF.

Miljan konkluderer, at de nordiske landes integrationspolitik primært har været bestemt af, at deres primære værdimålsætning har været statens »sovereign independence« både på det sikkerhedsmæssige, politiske og økonomiske område. Særlig stor vægt lægger han på den sikkerhedspolitiske determinant. Kun hvor sikkerhedspolitikken har tilladt det (Danmark, Norge), og hvor den økonomiske afhængighed har nødvendiggjort det (Danmark), har hensynet til uafhængighed måttet vige. Bogen er i det hele taget fyldt med klart specificerede tolkninger, hvoraf nogle nok kan virke vel håndfaste, men som gør bogen til interessant og provokerende læsning. En af disse er tesen om det nordiske »filter«,

hvis funktion skulle være, at alle nordiske lande, før de foretager nogen betydningsfuld udenrigspolitisk handling, i det mindre overvejer dens konsekvenser for de øvrige nordiske lande. Der er her tale om en reminiscens af den velkendte tankegang om den nordiske balance, hvis gyldighed som generel teori er mere end tvivlsom.

CHRISTOPH BERTRAM & JOHAN JØRGEN HOLST (ed.): *New Strategic Factors in the North Atlantic*. (Universitetsforlaget, Oslo, & IPC Science and Technology Press, 1977). 193 s.

I en fælles publikation fra Norsk Utenrikspolitisk Institutt og International Institute for Strategic Studies, London, fremlægges her en række papers om strategiske forhold i Nordatlanten, som oprindelig diskuteredes ved en konference i Reykjavik 1975.

Bogen rummer dels en række studier over enkelte NATO-landes interesser i området, bl.a. en artikel af Erling Bjøl om Arktis set med danske øjne, dels artikler om generelle strategiske problemer i området. Af særlig interesse er nok nordmanden Johan Jørgen Holsts analyse af konflikt- og konfliktbegrænsningsmuligheder i Nordatlanten og amerikaneren George R. Lindseys analyse af fremtidige udviklingslinier i ubådsbekæmpelsen.

I betragtning af Nordatlantens tydeligt voksende strategiske betydning i disse år er bogen af væsentlig interesse, også selv om dens perspektiv fremfor alt forekommer at være norsk.

ERIC S. EINHORN: *National Security and Domestic Politics in Post-War Denmark*. Some Principal Issues, 1945-1961. (Odense University Press, 1975). 105 s., 30 kr. + moms.

Forfatteren giver en kronologisk ordnet fremstilling af dansk sikkerhedspolitik fra Danmarks indtræden i NATO og til oprettelsen af Østersøkommandoen. Naturligt nok er fremstillingen i høj grad koncentreret om de forsvarspolitiske debatter i Folketinget, som gennemgås omhyggeligt.

Et hovedpunkt for forfatteren er at dokumentere den voksende consensus om dansk sikkerhedspolitik, og behandlingen af Det radikale Venstres holdning indtager derfor en fremtrædende plads. Det er tydeligt, at forfatteren har mindre sympati for de »gamle« radikale politikere end for partiets daværende »unge løver« (som f.eks. Helge Larsen). Men hans påpegning af, at en anti-NATO-politik ikke gav det radikale parti nogen øget vælgertilslutning, men tværtimod vanskeliggjorde dets parlamentariske manøvremuligheder, er naturligvis rigtig.

Mere tvivlsom er tesen om, at sikkerhedspolitik sjældent har været et presserende indrepolitisk problem. Det forudsætter i hvert fald en klargørelse af, hvad der menes med sikkerhedspolitik. Spørgsmål som forsvarsbudgettets størrelse og tjenestetidens længde var meget følsomme i den politiske debat, hvad forfatterens egen fremstilling viser.

Der kunne diskuteres flere andre spørgsmål i bogen; men tilbage bliver, at forfatteren har leveret en solid og nyttig redegørelse for udviklingen af dansk sikkerhedspolitik indtil 1961. Bogen burde udsendes i en dansk udgave.

N. A.

JUKKA NEVAKIKI: *The Appeal that was never Made*. The Allies, Scandinavia and the Finnish Winter War 1939-1940. (C. Hurst, 1977). 225 s., 7.00 £.

Bogen er baseret på en studie, der oprindelig udkom på finsk i 1972, men som senere er suppleret med inddragelse af især fransk arkivmateriale. Derudover bygger den også på engelsk, finsk og lidt svensk materiale, således at den fremtræder som en så veldokumenteret studie, som man kan vente sig på nuværende tidspunkt. Forfatteren, en finsk historiker og diplomat, koncentrerer sig om den krigsplanlægning i Storbritannien og Frankrig, som udbruddet af vinterkrigen i efteråret 1939 gav anledning til; især følger

han nøje overvejelserne i det britiske krigskabinet og i stabschefskomiteen. Fremstillingen påviser klart, hvorledes krigsplanlægningen for en evt. intervention var bygget på krydsende målsætninger – at sikre sig en baltisk base i Finland, at afskære tyske malmtransporter fra Narvik, og (da Finland faldt ud på grund af fredsslutningen) at sikre sig en basis i Nordskandinavien – som aldrig blev koordineret til en samlet strategisk koncept. Ligeledes påpeger Nevakiki klart vestmagternes mangel på personel og materiel, der var egnet til krigsførelse under arktiske forhold.

I betragtning af det finske spørgsmåls sammenvævning med den dansk-norske sikkerhedspolitiske problemstilling i vinteren 1939-40 er dette en ganske væsentlig bog også set fra et dansk historisk synspunkt.

WILLIAM A. WILSON: *Folklore and Nationalism in Modern Finland.* (Indiana University Press, 1976). 272 s., 7.50 £.

Bogen indeholder en ganske spændende studie af forholdet mellem kultur og politik, nærmere betegnet den finske folkemindeforsknings betydning for udformningen af finsk nationalbevidsthed og dens rolle i finsk politik i mellemkrigstiden.

I den første af tre hoveddele skildrer forfatteren den tidlige romantiske folkemindeforskning og dens baggrund i bestræbelserne for at modvirke svensk og senere russisk kulturelt tryk. En central position indtager den i 1830'erne offentliggjorte Kalevala-digtning og den blanding af mytologi og forskning, der groede op omkring den. I det følgende afsnit følges Kalevala-forskningen i det uafhængige Finland i mellemkrigstiden, hvis resultater med Wilsons ord »var mindst lige så influeret af (forskernes) ønske om at retfærdiggøre Finlands uafhængighed og argumentere for oprettelsen af en kraftig nordlig stat som af en søgen efter sandheden« (s. 117). Endelig skildres i bogen sidste hovedafsnit Kalevala-traditionens funktion i mellemkrigstidens politik og specielt i den storfinske bevægelses propaganda.

Bogen, der er baseret på et ekstensivt kildestudium, giver et interessant og velargumenteret indblik i et ikke uvigtigt aspekt af det moderne Finlands udvikling.

STORBRITANNIEN

GEOFFREY MOORHOUSE: *The Diplomats: The Foreign Office Today.* (Jonathan Cape, 1977). 405 s. 7,50 £.

Forfatteren til denne bog om den britiske udenrigstjeneste har haft ekstraordinært gode arbejdsbetingelser. I en toårsperiode har han haft lejlighed til som observatør at følge udenrigstjenestens arbejde i såvel Foreign Office i London som på et antal ambassader i udlandet.

Resultatet er blevet en velskrevet og underholdende bog krydret med skildringer af enkeltpersoner og begivenheder, og man kunne ønske sig tilsvarende detaljerede fremstillinger af mange andre landes udenrigstjenester. Men netop når det drejer sig om den britiske udenrigstjeneste, hvorom der allerede foreligger et fyldigt materiale, kunne man have ønsket, at forfatteren var gået videre og i langt højere grad havde inddraget kommissionsrapporter og analyser som f.eks. William Wallace: The Foreign Policy Process in Britain (1975).

Fremstillingen er beskrivende og kun i ringe grad analyserende. Den handler mere om personer end om politik. Hvorledes forfatteren placerer sig i forhold til emnerne i den omfattende debat om britisk udenrigspolitik og udenrigstjenestens struktur og rolle, der efterhånden har pågået i flere år, er ikke ganske klart.

I. F.

VESTTYSKLAND

WOLFGANG BENZ u. HERMANN GRAML (Hrsg.): *Aspekte deutscher Aussenpolitik im 20. Jahrhundert.* Aufsätze Hans Rothfels zum Gedächtnis. (Deutsche Verlags-Anstalt, 1976). 304 s.

Bindet var oprindelig tænkt som et festskrift i anledning af den tyske historikers 85-årsdag i

1976, få uger før han døde. Det har festskriftets heterogenitet, om end det er samlet om temaer i relation til moderne tysk udenrigspolitik. I flæng kan nævnes Hans-Erich Volkmanns studie af relationerne mellem Weimar-Tyskland og Spanien, Karl Heinrich Pohls analyse af SPD-politikeren Adolf Müllers holdning til Folkeforbundet, Karl-Heinz Schlarps behandling af Karl-Georg Pfleiderers Tysklandspolitik i begyndelsen af 1950erne samt Diethelm Prowes artikel om Brandts »østpolitik« i Berlin 1961-63.

Af mere generel interesse er dog nok et indledende essay af Hans Mommsen, der i relativ kort form skitserer Rothfels' historievidenskabelige udvikling og ikke mindst dennes værdimæssige forankring. Bogen afsluttes med en bibliografi over Rothfels' publikationer – 285 i tallet.

GERD LANGGUTH: *Die Protestbewegung in der Bundesrepublik Deutschland, 1968-1976*. (Verlag Wissenschaft und Politik, 1976). 364 s.

Bogens emne er den vesttyske venstrebevægelse med rod i 1960ernes studenteroprør i alle dens mange fremtrædelsesformer. Tyngdepunktet ligger dels på en beskrivelse af bevægelsens historie (med særlig vægt på SDS's katalysatorrolle) og tendenser i dens ideologiske udvikling. Dels og navnlig ligger det på en beskrivelse af de enkelte organisationer, deres udvikling og deres indbyrdes relationer og berøringsflader; denne er samlet under fire hovedgrupperinger: maoistiske, trotskistiske, anarkistiske og Moskva-kommunistiske grupper. Som den over 20 sider lange bibliografi over venstrebevægelsens publikationer også antyder, afslører Langguth et så detaljeret kendskab til de enkelte, ofte nok så obskure bevægelsers forhold, at også læsere, der ikke sympatiserer med Langguths (negative) holdning til venstrefløjen, vil have stor nytte af den ved orienteringen i vesttysk venstrepolitiks mange dunkle krinkelkroge.

Forfatteren gør mindre ud af at forklare venstrebevægelsens opkomst, og de forklaringer, der gives, kan i nogen grad have karakter af overfladeforklaringer.

DDR

HANS SIEGFRIED LAMM & SIEGFRIED KUPFER: *DDR und Dritte Welt*. (R. Oldenbourg, 1976). 328 s.

Efter opgivelsen af teorien om DDRs udenrigspolitik som en uinteressant afspejling af Sovjetunionens bliver denne i stigende grad genstand for vestlig, specielt vesttysk forskning. Tendensen i denne forskning går i retning af øget specialisering, f.eks. i denne studie, der er den første om DDRs forhold til den tredie verden.

Bogen falder i to hoveddele. I første del analyseres grundlaget for denne politik, både det ideologiske og – især – det interessebetonede, hvor forfatterne naturligt koncentrerer sig om den rolle, som politikken over for udviklingslandene indtil 1973 spillede i DDRs bestræbelser for international anerkendelse.

I anden del analyseres især den økonomiske udviklingspolitik, dens omfang, metoder etc. Bogens sigte er primært deskriptivt, at give en første fremstilling af emnet, der er så detaljeret som vel muligt. Forfatterne har her stået over for visse dataproblemer, for så vidt som DDRs udenrigsøkonomiske statistik ikke er særlig detaljeret. Alligevel har forfatterne samlet meget stof sammen, heraf en del i appendices, der indeholder en række beskrivelser af enkeltprojekter i udviklingslandene, en række tabeller over de økonomiske relationer samt et dokumentarisk afsnit.

Bogen er herigennem blevet en meget nyttig publikation, selv om dens analytiske ambitionsniveau ikke er særlig højt.

JÜRGEN RADDE: *Der diplomatische Dienst der DDR*. Namen und Daten. (Verlag Wissenschaft und Politik, 1977). 212 s.

Bogen rummer biografiske oplysninger om den udenrigspolitiske elite i DDR siden dennes oprettelse samt i tabelform en række oversigter over udenrigsministeriets og den

diplomatiske tjenestes personelle sammensætning. For hver af de biograferede gives ud over personlige data oplysninger om uddannelse, partikarriere, virksomhed før og efter 1945 samt naturligvis positioner i den udenrigspolitiske ledelse. Det biografiske materiale har udgjort grundstammen i en allerede offentliggjort studie af DDR's udenrigspolitiske elite, som dette bind udgør et væsentligt supplement til.

SOVJETUNIONEN

CHARLES BETTELHEIM: *Class Struggle in the USSR*. First period: 1917-1923. (The Harvester Press, 1977). 567 s., 12.50 £.

Nok handler denne bog om den russiske revolution; men primært er den et indlæg i debatten mellem vestlige marxister. Den skal være et opgør med den ortodokse sovjetmarxistiske fortolkning. Bettelheim er en betydelig og erfaren marxistisk økonom. Der er for ham ikke tale om et angreb på en forbenet ældre generation, men om et selvopgør. Fra mange andre værker i genren skiller bogen sig ud ved forholdsvis gennemsigtige ræsonnementer og fremstilling i klart sprog. Alene af disse grunde har den en vis interesse.

Bettelheim begrunder sit opgør med den sovjetiske intervention i Tjekkoslovakiet og den kinesiske kulturrevolution. Især fremhæver han den neo-maoistiske udviklingsstrategi som fortolkningsgrundlag. Spørgsmålet er så, hvor frugtbart det er.

Det rummer dette første bidrag ikke noget svar på. For en revolutionær marxist er det en vanskelig balancegang at levere en kritisk gennemgang af den russiske revolution. På den ene side lurer mensjevikkernes objektivistiske konklusion, at bolsjevikkerne ikke skulle have iværksat kuppet i oktober 1917. På den anden side den skinbarlige subjektivisme med idelige bebrejdelser mod den bolsjevikiske partiledelse for at have overset eller simpelt hen kvalt socialistiske udviklingsmuligheder. Bettelheim klarer i denne første omgang for så vidt frisag ved at klamre sig til Lenin. Ved bogstavtro Lenin-fortolkninger og påstande om, hvad et »borgerligt intellekt« ikke kan forstå, vil han vise, at trods mindre fejl var hovedlinien nødvendig og korrekt.

Denne udgang på historien er unægtelig lidt tam. Med desto større spænding må da selv et borgerligt intellekt afvente næste bind af det bebudede opgør.

J. P. N.

ALEC NOVE: *The Soviet Economic System*. (George Allen & Unwin, 1977). 399 s. 10.50 £ (indbundet), 4.95 £ (paperback).

Nove har gennem en snart lang akademisk karriere beskæftiget sig med sovjetisk økonomi. Han har skrevet en oversigt over sovjetisk økonomisk historie. Og han har tidligere udarbejdet en meget anvendt introduktion til sovjetisk økonomi, The Soviet Economy, udsendt i tre udgaver, sidste gang i 1968. Dette er ikke en 4. udgave, men, som det hedder i omtalen, »en fuldstændig omskrevet ny bog«, hvilket er næsten fuldstændig sandt. I hvert fald har den i forhold til forgængeren betydelige fortrin.

Fremstillingen er således nu mere konsekvent centreret om problemer. Forgængerens opdeling i struktur og problemer er opgivet, og skildringen af den formelle opbygning er i stedet sammenvævet med den funktionelle beskrivelse. Det har den klare pædagogiske fordel, at forfatteren kan gå lige til de væsentligste træk i den sovjetiske økonomi.

Også forgængerens tredje hovedafsnit, begreber og ideer, er søgt indpasset i problemdiskussionen. Tilbage er ganske vist et enkelt kapitel om den sovjetiske økonomiske videnskabs særlige begreber. Til gengæld er der i hvert enkelt afsnit om planlægning, administration, virksomhedsledelse, investeringer, priser, løn, offentlige finanser, handel m.v. gjort meget ud af at præsentere vigtige bidrag fra navnlig de senere års faglige debat i Sovjetunionen. Det har givet bogen en inciterende ny dimension, men nok også gjort den noget vanskeligere at tilegne sig.

De økonomiske reformer fra 60'ernes mid-

te er nu et vigtigt tema i de fleste af kapitlerne. Efter mere end et tiårs forløb har det tydeligt nok været lettere at vurdere deres – forholdsvis beskedne – gennemslagskraft i den stadig væk stærkt centraliserede økonomi.

I øvrigt har bogen en række træk til fælles med sin forgænger: skepsis over for stærkt aggreret økonomisk statistisk og internationale sammenligninger på grundlag heraf, advarsler mod at sammenholde beskrivelser af sovjetisk virkelighed med idealiserende modeller af vestlige samfund og pointeringen af økonomiens sammenhæng med den sociale og politiske struktur i bred forstand.

J. P. N.

KULTUR

IDEER

R. N. BERKI: *The History of Political Thought*. (Dent, 1977). 216 s., 2.95 £

Alene omfanget viser, at det i høj grad er en oversigt, når det tages i betragtning, at bogen går fra antikken til Marx; den er da også beregnet som en introduktion for studerende. Bogen er først og fremmest kendetegnet ved i høj grad at være læselig; det er væsentlige ting, der siges uden unødige bio- og bibliografiske data. Teksten er også pædagogisk velopbygget – dette støttes dog ikke typografisk. Fremstillingen holder sig ret snævert til selve tænkerne, selv om der af og til forekommer udblik og sammenkæden med de herskende politiske ideer. I det hele opfylder den sin funktion; men det er næppe nogen nødvendig anskaffelse i nordiske biblioteker.

MICHAEL D. BIDDISS: *The Age of the Masses. Ideas and Society in Europe since 1870*. (Humanities Press, New Jersey; i Europa: The Harvester Press, 1977). 379 s., 9.50 £.

Bogen indgår som bind 6 i The Pelican History of European Thought, men foreligger tillige i denne udgave, der har klassisk bogform. Trods overtitlen, der lyder spændende, og trods undertitlens sammenstillen af ideer og samfund er det en traditionel fremstilling af hovedpunkter og hovedpersoner inden for naturvidenskab, humaniora og kunst. Det meste er velkendt, og det fremlægges kun i ringe grad i nye sammenhænge eller under nye synsvinkler. Forbindelsen til masserne mangler; eksempelvis er der intet om, i hvilken udstrækning de naturvidenskabelige landvindinger henholdsvis forplantede sig til eller øvede indflydelse på masserne. Formentlig vil den læser, der ikke kender stoffet i forvejen, ofte føle sig solgt, fordi de mange navne og titler (altid oversat til engelsk, uanset om der foreligger engelske oversættelser) ikke bringer noget budskab.

HELGA GREBING: *Der Revisionismus. Von Bernsteins bis zum »Prager Frühling«*. (Beck, 1977). 281 s., 24 DM.

Forfatteren er professor i nyere historie i Göttingen og holder sig i bogen til Øst-, men især Centraleuropa; fremstillingen er stærkt politisk orienteret, således at revisionismedebatten i økonomien, f.eks. i Polen, ikke er med. Ideen er at analysere de strømninger, der har fået prædikatet revisionisme, og de teoretikere, der har arbejdet med begrebet. Det er det tyske socialdemokrati og austromarxismen, der står i centrum før 1914, hvorefter der følger kapitler om begrebsdannelsen hos Lenin, Lukács, Ernst Bloch, Korsch og Sternberg. For tiden efter 1945 behandles de jugoslaviske, polske, ungarske og tjekkiske debatter; der sluttes med eurokommunismen samt revisionismekritikken i dag hos marxister-leninister, maoister og blandt ungsocialisterne i SPD. Det er en alsidig og dækkende bog – ofte unødig tung i fremstillingen – med særdeles gode og fyldige litteraturhenvisnin-

ger i ræsonnerende bibliografier efter hvert afsnit.

W. B. GALLIE: *Philosophers of Peace and War*. Kant, Clausewitz, Marx, Engels and Tolstoy. (Cambridge University Press, 1978). 147 s., 5.95 £.

Det er en solid mundfuld, forfatteren – professor i Political Science i Cambridge – har taget for sig. Men det går godt. Naturligvis bliver det kun til hovedlinier; men trods dette er der trukket væsentlige ting frem hos de forfattere, der først og klarest forlod den ældre opfattelse, at krig og fred blot vekslede som en slags årstider. Mest usædvanlig er gennemgangen af Kant og Clausewitz, mens navnlig behandlingen af Marx og Engels i forhold til, hvad der ellers foreligger, kan forekomme vel kort og ukompliceret, selv om hovedtesen om deres tidsbundethed virker spændende.

HELMUT BERDING: *Bibliographie zur Geschichtstheorie*. (Vandenhoeck, 1977). 332 s.

En bibliografi på ca. 3.000 numre med fortrinsvis tysk og engelsk litteratur, men også en del fransk. Begrebet teori er taget meget vidt, således at der også er litteratur med, som er konkret, når der samtidig indgår teoretisk og metodisk stof i større omfang. Der sluttes med afsnit om »gegenstandsbezogene Theorien«, hvori indgår bl.a. revolution, imperialisme, industrialisering, fascisme.

R. N. BERKI: *Socialism*. (Dent, 1975). 184 s. 1.75 £.

Det er ikke en all-round behandling af socialismen, men snarere en række argumentationer for at benytte forskellige indfaldsvinkler. Bogen omtaler først nogle grundtræk i socialismens opståen – utopisterne og Marx – og går derefter over til at belyse fire hovedretninger: moralisterne (socialdemokratierne), rationalisterne (etablerede kommunistpartier i Europa), egalitaristerne (Mao, Guevara), libertarianerne (Reich, Marcuse). Selv om der ikke er meget nyt i bogen, rummer den alligevel en hel del skarpe iagttagelser, der gør den læseværdig og anvendelig.

ØKONOMI

ARTHUR SELDON og F. G. PENNANCE: *Everyman's Dictionary of Economics*. (Dent, 1975). 360 s., 4.95 £.

Det vrimler med opslagsbøger i økonomi. Denne, som kom første gang i 1964, hører til de gode og kan anbefales til enhver, der beskæftiger sig med moderne økonomisk historie. Teksten er klar og let tilgængelig; opslagsordene forekommer vidt dækkende og medtager også mere gængse vendinger fra økonomi-slang, som kan være noget vanskelige at klare, hvis man ikke har fulgt navnlig amerikansk økonomi ret nøje. Foruden begreber og fagord er der gode biografier navnlig af vor tids økonomer, selv om det kan forekomme vel ren-økonomisk, at det slet ikke nævnes, hvordan personerne placerede sig i samfundet, f.eks. siges det nok, at Myrdal var minister; men ikke hvilket parti han tilhørte. Der er naturligt nok en overvægt til fordel for engelsk og amerikansk økonomi; men der tages dog et rimeligt hensyn til Kontinentet, navnlig tysk.

ARKITEKTUR OG BYER

NIKOLAUS PEVSNER: *A History of Building Types*. (Princeton, University Press, 1976). 352 s., 37.50 $.

Privatboligen og kirkearkitekturen er ikke behandlet i Pevsners sidste bog, der ellers i 17 kapitler med i alt over 700 illustrationer kommer hele horisonten rundt i bygningskategoriernes mangfoldighed. Hovedvægten i udvalget er lagt på 1800-tallets omfattende institutionaliseringer og de nye bygningskategorier, der fremstår med den globaliserende kapitalisme; nationale monumenter, de borgerlige parlamentsbygninger og ministerier, råd- og domhuse, teatre og fængsler, museer og hospitaler, de nye varehuse, jernbanestationer

og kontorbygninger er nogle af de kategorier, som behandles historisk-typologisk i dette store arbejde, som dækker Europa og Amerika.

Bogen er den første af sin art og leverer i sine tekst- og billedmæssige sammenstillinger af forskellige nationale eksempler på de forskellige bygningstyper et storartet materiale, som kan viderebearbejdes – ikke mindst med inddragelse af offentlighedsteoretisk perspektiv. For pædagoger i uddannelsessektoren, der vil inddrage stof af denne karakter, er Pevsners bog en velegnet, og inden for sin tradition, kyndig indgangsnøgle.

L. D.

PETER PFANKUCH (red.): *Hans Scharoun*. Baten, Entwürfe, Texte. (Gebr. Mann Verlag, 1974). 408 s.

Med Pfankuchs bog har Scharoun fået sin første monografi, der i sin gennemillustrerede form er en tekst- og billedantologi, som kronologisk præsenterer en af de ledende tyske repræsentanter for den såkaldte organiske arkitektur, hvor bygningerne skal se ud som organismer, og hvor formsproget i forlængelse heraf opponerer mod den funktionaliserede arkitekturs simplicitet; i stedet udvikles en kanon med »bløde«, svungne former, ikkeretvinklede hjørner o.lign. Det er oplagt, at en sådan arkitektur, hvor bygningen er en »personlighed«, der har engangskarakter i modsætning til det funktionalistiske massebyggeri, kun får mulighed for at føre en marginal tilværelse med koncertbygninger og kulturhuse som typiske opgaver – dyrt og repræsentativt. Koncertsale og en række pompøse teatre hører netop også til Scharouns hovedværker, med Berliner Philharmonie fra 1963 som det mest fremtrædende eksempel. Blandt hovedværkerne, som alle er bygget efter anden verdenskrig – bortset fra planlægningen af Siemenstadt fra 1930 – er også boligbyggeri i primært Berlin og skolen i Lünen.

Philharmonie-bygningen kan i en vis forstand ses som stående i forlængelse af den Volkshaus-tanke, som Scharoun allerede i årene umiddelbart efter første verdenskrig arbejder med arkitekturutopisk i forbindelse, med det ekspressionistiske tidsskrift »Die Gläserne Kette«. Det er i denne forbindelse, Scharoun euforisk æstetiserer over krigens blodsudgydelse og hævder synspunkter om det tyske folks »urdrift«, der indføjer ham i den sammenhæng, der er mellem tyske avantgardearkitekters skrifter o.1920 og den tyske fascisme.

Denne problematik er ikke mindst vigtig hos Scharoun, da hans arkitekturproduktion og synspunkter står i et vist kontinuitetsforhold til de tidlige præfascistiske positioner i deres irrationelle livsfilosofiske tilsnit. Som i hovedparten af tyske bøger om tysk arkitektur er problematikken slet ikke til stede i Pfankuchs bog – forholdet mellem den tyske fascisme, naziarkitekturen og arkitekturideologierne behandles af folk med udgangspunkt et andet sted end udgiveren her, som har været mangeårig medarbejder hos Scharoun – nemlig det nye venstre.

L. D.

N. A. MILIUTIN: *Sotsgorod*. The Problem of Building Socialist Cities. (M.I.T. Press), 1974) 143 s.

Partifunktionæren Miliutins »Sotsgorod« fra 1930 er skrevet meget direkte ind i den første sovjetiske 5-årsplan, »den nye opbygning«, som Stalin karakteriserede denne periode med partiets yderligere bureaukratisering og selvstændiggørelse over for en arbejderklasse underkastet halveret realløn, konstant arbejdspres og »socialistisk kappestrid« under den forcerede industrialisering. »Sotsgorod« er et forsøg på at opstille socio-økonomiske planlægningsprincipper for en »ny organisering af livet«, der på baggrund af planens industrialiseringsimperativ stræbte mod elimineringen af land/by-modsætningen og samtidig åbnede mod mere kollektive boligformer, som kunne frigøre kvinden fra det huslige slaveri og muliggøre hendes deltagelse i produktionen.

Det er symptomatisk, at Miliutin i »Sotsgorod« argumenterer for nødvendigheden i at undgå ekstremer, hvad angår urbanisering og boligformer. Over for de akademiske traditionalister, der under NEP-perioden fik frit spillerum for deres interesse i individualiserende boliger og stilhistoriske engagement, afgrænsede Miliutin sig negativt i en kompromisløs kritik, som også ramte Lunatscharskis forsvar for den eklektiske arkitektur. Men distance lægger Miliutin også til den anden fløj: desurbanisterne og de ekstreme kollektivister, der ville forcere eller betragte de nye samværsformer og opdragelsesprincipper som umiddelbart forestående og mulige.

Ikke at Miliutin principelt tog afstand fra deres ideer; men han taler for besindighed: byplanlægningen er stadig ny, løsningsmodellerne må gennemarbejdes i en videnskabeliggørelsesproces, og de planlægningsinstitutter, der oprettedes i Sovjet på bl.a. hans initiativ, skulle føre an i denne proces. Miliutins generelle principper, der lignede og inspirerede dem, som de vestlige funktionalister kodificerede (bl.a. Le Corbusier), kom primært til udtryk i hans båndbymodel, der i sit liniære samlebåndsprincip hentede væsentlig inspiration fra fordismen og det tayloristiske management.

Skriftet er oversat af Arthur Sprague, og William Alex og George R. Collins har forestået udgivelsen. Den lange og meget informative introduktion er skrevet af Collins, som bl.a. redegør for byplanlægningen i Sovjet før Miliutin, vurderer Miliutins og »Sotgorod«s indflydelse og ligeledes påpeger det staliniserede klimas og den nyklassicistiske reaktions sandsynlige betydning for såvel Miliutins delvise tilbagekaldelse af positioner i »Sotgorod« som hans princippers marginalisering i 30'erne.

På trods af et førsteoplag på 7.000 har »Sotgorod« kun i begrænset omfang været kendt uden for Sovjet – kendskabet indskrænker sig praktisk taget til hans lineære samlebåndsprincip i diagrammet for et byanlæg ved Stalingrad, som har figureret i forskellige arkitektur- og byplanlægningshistoriske oversigtsværker. Med oversættelsen her er der åbnet mulighed for at placere dette diagram i hele skriftets programmatiske sammenhæng. Bogen, der i typografien, billedmaterialet og hele lay-out'et i videst mulig udstrækning har bevaret bogens oprindelige suprematistiske-konstruktivistiske design, er ikke kun et centralt skrift i dets historiske sammenhæng: »Sotgorod« er på flere punkter »mærket« negativt af forbindelsen til den »nye opbygning«; men alligevel har den aktuel brugsværdi. Dens båndby-princip og interesse i en kollektivisering af livsformerne kan have inspirationsværdi for en decentraliserende planlægning, som bl.a. vil skabe nye beboelsesmønstre som alternativer til boligblokken og parcelhuskulturen og modarbejde den ekstreme spaltning mellem sovebyforstaden, forretningscentret og produktionsområderne.

L. D.

OPSLAG

Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd og
Statens humanistiske Forskningsråd
foretager deres uddeling i efteråret 1978 for finansåret 1979.
Der gives støtte til gennemførelse af individuelle projekter, f.eks. til videnskabelig og ikke-videnskabelig medhjælp, egen løn under orlov, apparatur, rejser i forbindelse med igangværende projekter, trykning, materialer, m.v.
I øvrigt henvises til rådenes informationsfoldere.
Desuden yder Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd og Statens humanistiske Forskningsråd støtte til forskeruddannelse i udlandet, jf. næste side.
Ansøgninger, som ønskes behandlet med henblik på denne uddeling, må være sekretariatet i hænde senest

1. oktober 1978.

Til ovennævnte frist skal indsendes ansøgninger, hvis støtteperiode påbegyndes i 1. halvår 1979. Ansøgninger, hvis støtteperiode påbegyndes i 2. halvår 1979, kan fremsendes til næste ordinære frist den 15. marts 1979. Som følge af omlægningen af forskningsrådenes ansøgningsterminer kan der i år pr. *15. august 1978* fremsendes ansøgninger om forlænget støtte til allerede igangværende og af forskningsrådene støttede projekter, hvis nuværende støtteperiode udløber i efteråret 1978.
Ansøgningsskemaer og informationsfoldere kan rekvireres i:

Forskningssekretariatet
Holmens Kanal 7, 2. sal, 1060 København K.
Telefon (01) 11 43 00

Foruden det generelle skema (A) finder der specialskemaer for rejser under en måneds varighed (B), udenlandske forskeres kortvarige ophold i Danmark (C), oversættelse eller sproglig revision (D), udgivelse af tidsskrifter (E), trykning og udgivelse af afhandlinger (F) samt konsulentbistand (G).
Kun sager af hastende karakter behandles uden for terminerne. En sag anses for hastende, hvis den vil lide afgørende skade ved at vente til næste uddeling, og hvis den ikke med rimelighed kunne forventes indsendt inden tidsfristens udløb.

OPSLAG

Statens humanistiske Forskningsråd agter forsøgsvis at yde særlig støtte til videreuddannelse af unge forskere, især med henblik på ophold ved forskningsinstitutioner i Danmark eller i udlandet. Støtten, der omfatter rejse og ophold af kortere varighed (f. eks. 1-4 mdr.), tildeles efter ansøgning.

Ansøgningerne kan indsendes løbende; men behandlingen finder kun sted 2 gange årligt: i begyndelsen af februar og i begyndelsen af september. I forsøgsperioden anvendes ikke skema. Ansøgningen skal indeholde oplysninger om alder, uddannelse, arbejde i tilknytning til forskningsinstitutioner eller lign., videnskabelig produktion. Anbefalinger fra lærere eller vejledere og accept om ophold fra den pågældende institution skal vedlægges.

Forskningsrådet lægger vægt på, at studieopholdet er et led i en personlig videreuddannelse, f. eks. i forbindelse med et projekt, og/eller indgår som led i videreudvikling af et forskningsfelt eller -miljø. Fast ansatte forskere eller kandidat- og seniorstipendiater, som har mulighed for at oppebære hel eller delvis løn under et udlandsophold, kan normalt ikke komme i betragtning, men kan søge om støtte til studieophold i udlandet i form af dækning af ekstraudgifter i begrænset omfang.

Ansøgning indsendes i 16 eksemplarer til:

Forskningssekretariatet
Holmens Kanal 7, 2. sal
1060 København K.

OPSLAG

Støtte til forskeruddannelse i udlandet

Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd har opslået et antal uddannelsesrejser af indtil 1 års varighed i forbindelse med studieophold i udlandet, fordelt på 2 puljer.

Den ene pulje omfatter 6 rejser, hvor der ydes støtte i form af fuld overenskomstløn + godtgørelse af rejseudgifter, gebyrer m.v.

Den anden pulje omfatter 10 rejser, hvor der ydes støtte til direkte udgifter (rejser, gebyr m.v.) + 100 kr. pr. dag som tilskud til læveomkostninger.

Ordningen vil blive administreret således, at der halvårligt vil blive bevilget et antal rejser svarende til halvdelen af puljerne.

Der kan maksimalt søges om støtte for 1 år. Er uddannelsesforløbet planlagt at vare mere end 1 år, kan der dog undtagelsesvist søges om forlænget støtte.

Forskningsrådet lægger vægt på, at studieopholdet enten er et led i en formaliseret videreuddannelse og/eller indgår som led i en institutions udviklingsplaner. Fast ansatte forskere eller kandidat- og seniorstipendiater, som har mulighed for at oppebære hel eller delvis løn under et udlandsophold kan normalt ikke komme i betragtning, men kan fortsat søge om støtte til studieophold i udlandet i form af dækning af ekstraudgifter (rejseudgifter, gebyrer m.v.).

Ansøgning om støtte i henhold til ovennævnt ordning skal fremsendes inden udløbet af næste ordinære ansøgningsfrist: 15. februar 1978.

Yderligere oplysninger om ordningen og ansøgningsskemaer kan rekvireres ved henvendelse til:

Fuldmægtig J. S. Andersen
Forskningssekretariatet
Holmens Kanal 7, 2. sal, 1060 København K.
Telefon (01) 11 43 00

Special-Trykkeriet Viborg a-s